

Lehtise Kõhn.

Nõ 19
1 9 3 3
30 senti

Öösel, kui...

Foto A. Kaak

Parimad maailma
vastuvõtjad:

„Lorenz“, „Reico“,
„Loewe“, „Ideal“,
„Telefunken“.

Alati saadaval kõik uudi-
sed ja osad raadio alal.

Fotoaparaadid ja -tarbed.

Ilmutamise, kopeerimise
ja suurendamise tööd.

Viimased löökpalad ja
eriti suur valik eesti
plaate.

„Odeon“,
„Parlophon“,
„His Master's Voice“.

Suur ladu kõikidest
tagavara-osadest.

Kõik elektritarbed suures valikus.

TOKO AS TORMOLEN & KO TOKO

Tallinn.

Raekoja plats 17.

Tel. 428-06.

„Husqvarna“
„N. S. U.“
„Coventry Eagle“

Kõik tagavara-osad.

Kinofilmide kontor.
Ostmine ja väljaüürimine.

„Husqvarna“ „Phä-
nomen“ „Humber“
„N. S. U.“ „Corvette“

Kõik tagavara-osad.

TOIMETUS:

Tallinnas Kaarli t. 8, kaitseleidiu peastaabi ruumes.

Vastutav toimetaja kolonel J. Maide, telefon 451-94.

Tegev toimetaja leitn. A. Treufeldt, telefon 451-89.

Toimetaja kõnetunnid kella 10–12.

Kaastõõ arvatakse tasu alla, kui sellele tasundumine on peale kirjutatud. Tarvitamata ja tagasisaamiseks markimata käsikirju alal ei hoita.

*

TALITUS:

Tallinnas Kaarli t. 8.

Talitus on avatud iga plev kella 9–3. Telefon 451-89.

Tellimishind aastas 6 krooni, 1/2 a. 3 kr., 1/4 a. Kr. 1.50, kuus 50 senti.

Kuulutuste hinnad à üks lehekülj: teksti ees 50 kr., tekstis 80 kr., teksti järel 40 kr. Väline kaas 80 kr., sise-mised 60 kr.

Nr. 19

1933

SISUKORD:

V. Neggo: Noorkotklus, meie noorsugu ja ta kasvatajad.

J. Vitgant: Muistse Ugala radadel.

A. Balder: Antsla sügismanööver.

A. Treufeldt: V hõimupäeviks.

Heikki: Meie pere liikmeid...

K. Anton: Väikesed kangelased.

J. L.: Ratsaüksuste moondamisest.

K. Pahk: Kui Kalev koju jõudis.

Dr. Koll-Kiršfeldt: Punase ristiga „Antsla sõtta“.

Joter: Gaas võitlusvahendina minevikus.

UUS

kodumaal valmistatud

PALJUNDAJA

asendab

n. n. šapirograafe,

kuid on

palju praktilisem

ja

**üle 50%
odavam!**

PEALADU:

O/Ü.SYSTEMA

TALLINN,

LAI T. 9. TEL. 430-09.

„PALJUR“

Tallinnas, Vabadusplats 1, telefon 457-08
Telegrammi aadress: „Contractor“

Ettevõtjad
ja
insenerid

O.-Ü. Højgaard & Schults
Eestis

Laos alati saadaval suuremal ja vähe-
mal arvul kõiki meie tööstuslasesse
kuuluvaid materjale, nagu: mustad
ja tsingitud, katta-, malm- ja tee-
ment-torud ning nende ühendus-
osad, vannid, klosetid, malm- ja
fajanssüksid, armatuurid (kraanid,
ventiilid jne.), käsi- ja jõupumbad
sügavvee- ja harilikke kaevundele jne.

KAUBAOSAKOND:

Kesküte, vesivarustus ja kanal-
satsioon majadele, saunadele, supel-
asustele, meiereidele jne. Igasugu-
sed remonttööd meie tööstuse aladel.
Sepa-, luksepa- ja masinatööst.
Kaevude puurimine masinajõul.

TÖÖSTUSOSAKOND:

Telegrammi aadress: „TÖNISKO“, Tallinn.

Telefon 2-70.

TARTUS, Aleksandri tänn. nr. 1.

Telefonid: kabinett 430-25, kontor 452-60, kodune 453-83

TALLINN, Rüütli tänav nr. 28—30.

SUURIM TÖÖSTUSLIK JA KAUBANDUSLIK ETTEVÕTE ERIALAL.

A. TÖNISSON & K.O.

Kaitse Kodu!

ILMUB 2 KORDA KUUS

Nr. 19

Tallinnas laupäeval, 14. oktoobril 1933

IX aastakäik

1925—1933

Täna möödub kaheksa aastat meie ajakirja esimese numbril ilmumisest. Praegune tahtmisrohkete aeg esitab ajakirjadele rohkem nõudmisi. Mitte viivukski unustades neid suuri ülesandeid, mida kaitseleidi jäällekandjal täita oma organisatsiooni juhtimõtetel propageerimisel ja tegevuse valgustamisel, on „Kaitse Kodu!“ pidevalt silmas pidanud kõiki võimalusi, et seista aja kõrgusel ja tohtida olla loetavaimaks omataoliste väljaannete hulgas meie Eesti kodudes.

Arvestades lugejaskonna soove on „Kaitse Kodu!“ püüdnud oma veergudel valgustada kõiki neid küsimusi, millest on huvitatud meie vabatahtliku riiklike ülesannetega seltskondliku rahva omakaitse töös seisev ehk selle mõttele kaasatundev rohkearvuline kodanike pere. Pidades vankumatult kinni meie rahvusriiklikust mõtlemisviisist ja vältides sattumist aja vaimu mõju alla on „Kaitse Kodu!“ seni ka korda läinud tema peale pandud ja pandavaid ülesandeid täita.

Tiivustatud kõigest sellesst jätkab „Kaitse Kodu!“ ka edaspidi oma ilmumist selles vaimus.

Aastapäeva puhtul tervitustil lugejaille. Tänu kuulutajaille. Kaasvõitlejalik käepigistus kõigile kaastõõlisile!

Oleme seni olnud koos — jääme ka tulevikus kokku!

14. oktoobril 1933.

Toimetust.

*MEIE MOODSAMUST-
RILINE VILLANE,
SIID- JA SEGARIIE
KINDLASTI MEELDIB
IGAÜHELE*

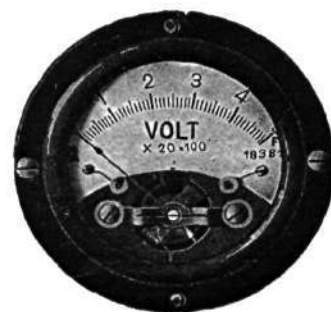
AKTSIASELTS

O. KILGAS

VABRIK: TALLINN, VOLTA 3

RAADIO

ALAL VIIMASED INGLISE UUDISED

A.-S. KAPSI & Ko.

TALLINN, HARJU 46

MOODSAIM VALIK ARMATUURE

ELEKTROTEHNIKA

NOORKOTKLUS,

meie noorsugu ja ta kasvatajad

Noorkotklus on oma mitmeaastase tegevuse järele suutnud endale luua laialiselt rahvahulkades poolehoidu ja lugupidamist. Ning seda täie õigusega, kui arvestada ta sisulist külge.

Aga mõne asja sisuline, ideeline külg võib olla suurepäraseim ning siiski võib asi ise muutuda halvaks, kui teda halvasti aetakse.

Seepärast noorkotklus võib edeneda ja areneda ta põhimäärusis mainitud ideelises sihis vaid siis, kui teda juhitakse õiges suunas, kui sellele liikumisele tõmbavad kaasa meie rahva ideelisemad ja õilsamad mehed. Juhtkond on see, mis sellele liikumisele annab ilme, hea või halva.

Kui vaatame noorkotkluse arenemist mitmes linnas ja maakonnas, siis näeme selgesti, et seal, kus end selle liikumise etteotsa on rakendanud meie parimad seltskonna- ja koolitegelased ning kus nende juhtimisel tehakse intensiivset tööd, seal asi edeneb kõigile rõõmuks. Teisis paikades aga, kus asja etteotsa on sattunud rohkem juhuslikud elemendid või kus juhid on ametis rohkem nimepidi ja lasevad asja minna nii, nagu see just kipub minema, ilma erilise järelevalveta ja asjaliku juhtimiseta, seal on asi kehv, mõnel pool isegi nii kehv, et tahtmatult mõtled — sääraselt poleks seda maksnud ellu kutsudagi.

Nii siis juhid!

Kaitseliit on teinud suure ja tänuväärte töö asja algatamisega ja toetamisega, võib-olla veel tänuvärssemagi kui kaitseliidu enda organiseerimine, sest noorsoos peitud ju meie tuleviku pant, meie vabadushoone edasiehitaja neile alusmüüridele, mis taotud kodumaa pinda nende isade ja vanemate vendade poolt. Kui kasvab meile nõrgaloomuline, iseteadvuseta, isamaa-armastuseta noorsugu, siis on kõik vanema generatsiooni senine töö ja vaevanägemine olnud asjatu ja ilmaaegne, ilmaaegsed on olnud kõik ohvrid, valatud veri ja pisarad, mis nutetud isamaa-altaril langenute haudadel...

Seepärast ei ole olemas tõsisemat tööd ja tegevust, õilsamat ülesannet kui meie noorsoo kasvamine võimeliseks ja tahteliseks võtma enda õlgadele meie rahva vanema generatsiooni poolt alustatud vabadushoone edasiehitamise tööd.

Aukartuse, tõsiduse ja sisemise veendega peame seepärast lähenema noorsoo kasvatus tööle, ei tohi sellele lasta ligi käperdajaid, vaid ainult oskuslikke isikuid, ei tohi sinna lasta ka meie noorsoo hingelüüsi mürgitajaid, vaid ainult õilsate mõtete ja ideede edasiandjaid.

Seega noorsootöös vajame vaid tõsisid kasvatajaid, selle sõna tõsisemas mõttes.

Kes kasvatab siis praegu meie noorsugu?

Kas võime meie noorsoo praeguste kasvatajate suhtes olla täiesti rahul, ütelda, et kõik on kõige paremas korras?

Meie noorsugu leiab praegu oma kasvatus: kodus, koolis ja noorsoo-organisatsioonides.

Kodune kasvatus on niisama kesine kui meie kodu ise. Mõjutused on siin äärmiselt erinevad. Kuid siiski peab ütleva, et olgu lapsevanem ise missuguse vaatega tahes, ta soovib siiski, et ta laps kasvaks õilsa-hingeliseks, tubliks riigikodanikuks. Leidub vaid väheseid lapsevanemaid, kes tahtlikult, sihilikult püüavad mürgitada oma lapse hinge. Seepärast lapsevanemate kasvatamise hea tahte juures ei ole meil, üldiselt võetud, vaja kahelda. Puudulikuks osutub pigemini paljudes perekondades just oskuslik külg. Aga see on paratamatu nähe, mida parandada pole nii kerge.

Selle puuduse kõrvaldamine ja koduse kasvatus täiendamine on peamiselt kooli ja noorsoo-organisatsioonide ülesandeks, mispärast neile aladele peame pöörama oma erilise tähelepanu.

Meie kooli ülesanne on kahesugune: ta peab andma õpilasele teadmisi ja oskusi ning jagama neile kasvatus.

Nende ülesannete teostajaks on kooliõpetajad. Mis puutub teadmiste ja oskuste andmisse, siis selles suhtes ei saa meie viimasel ajal üldiselt nuriseda oma õppejõudude üle. Iga aastaga muutub asi ses suhtes ikka paremaks. Koolipõllule asuvad tööle ikka paremini ettevalmistatud ja rohkem kvalifitseeritud jõud. Kuid seda kahjuks jälle peamiselt vaid oskuste ja teadmiste õpetamise alal. Õpetajakutse andmisel õpetaja hoidumist kasvatajana võetakse liiga vähe arvesse, tihti teda ses suhtes palju ei hinnatagi. See osa õpetajatööst on aga kahtlemata veel kaaluvamgi kui ta oskus valada õpilasele pähe teoreetilisi ja praktilisi teadmisi!

Ning seetõttu näemegi, et kasvatuslik külg meie koolides tihti tikub lonkama. Ning — mis veelgi pahem — meie õpetajaskonda on täieõiguslike liikmetena poetanud isikud, kes, riiklikust vaatepunktist vaadatud, on otse kahjulikud meie noorsoole, istutades nende hinge meie elu aluseid õnnetavaid mõtteid ja vaateid, mürgitades nende hinge. Tõsi küll, nad ei julge õpilaste ees väljendada otse riigivastasteid mõtteid, sest siis võiksid nad kaotada oma koha ja leiva. Kuid nad ei vajagi seda oma sihtide saavutamiseks. Kes on tegelenud noorsoo kasvatamise alal, teab väga hästi, et siin-seal mõni poetatud, muidu ehk ilmsüütu, kuid teatud olukorras sihilik sõna suudab saavutada palju rängemaid tagajärgi kui otse-

kohene üleskutse riigivastaseks tegevuseks. Mõni naeratus, naljaheitmine tõsiste asjade üle võib jätta jääva mulje kasvava noore südamesse. Ning kui seda pisitasa tehakse aastate kaupa, siis on noore inimese hing mürgitatud põhjani. Praeguse seadusega ei pääse aga säärasele kutselisele õppejõule ligi, sest puudub otsekohene alus, millest kinni haarata, ja meie praegused seadused ei võimalda muul kui ilmselt tõestatud põhjusel kedagi vallandada.

Et see pole päris tühine jutt, mida siin räägitakse, seda ilmutas kõige ilmekamalt viimane õpetajate üleriiklik kongress Tallinnas 19. ja 20. augustil s. a. Isikud, kes julgesid seal esineda perfiidsuste ja tõsiste asjade mõnitamistega, ei tohiks olla meie noorsoo kasvatajaks, sest karta on, et nad samade perfiidsuste ja tõsiste asjade mõnitamistega saavad hakkama ka oma õpilaste kasvatamisel.

Õnneks peab aga rõhutama, et meie õpetajaskond oma suures enamuses on sisuliselt tervete vaadetega ja suudab sisendada meie noorsoole õilsaid aateid ja töökspidamisi. Kõigepealt peab tähendama, et suurem osa viimasel kongressil kibedaid sõnu loopijaist oli tõsiselt pahandatud asjaolust, et neil kärbiti praegusel raskel majanduslikul ajal palku, ilma et seda oleks tehtud ka teisis ametis samasuguseis tingimusiis töötajatega. Nad tundsid end nagu alavääristatud isikutena ja — neil läks kops üle maksa. Palju mõjus aga kaasa, nii-öelda „häälestas“ neid ka see hoolimatu toon, mis perfiidide ja mõningate mõjutusel kippus võtma maad mainitud kongressil. Kuid selgeimaks tõestuseks meie õpetajaskonna valdava enamuse kaalukusest ja väärikusest oli asjaolu, et 1. oktoobril s. a. Tallinnasse kokkutulnud õpetajaskonna täieliste volitustega asemike kogu lükkas peagu ühemeelselt tagasi kongressi käredad ja mõtlematud otsused, mõistis sisult hukka „Õpetajate Lehe“ senise erapoolikuse ja nõudis uuel juhatuselt, et see ajaks asja õiglaselt ja erapooletult.

Nõnda ei puudu meil siis ka garantii, et meie õpetajaskonna valdav enamuse ka kasvatustöös jääb lakkamatult püsima väärikale, tõsisele kasvatajale vastavale seisukohale.

Kuid koduse ja koolis jagatava kasvatuse kõrval ei tohi alahinnata ka seda kasvatust, mis jagatakse noortele välispool kooli nende organisatsioones, millede hulgas on kaaluv paik ka noorkotklusel.

Kelle ülesandeks on aga peamiselt töö noorsoo-organisatsioones? — Iga tõsise ja aatelise riigikodaniku ülesandeks, kes selleks endal tunneb olevat oskust. Sellesse töösse on kutsutud kõik, kellele meie tulevik on kallid ja kel leidub ohvrimeelt pühendada oma vaba aega õilsamale tegevusele, olla juhatajaks ja nõuandjaks meie kasvavale noorsoole.

Aga peamiselt on see just õpetaja ülesandeks, kuna ju tema rohkem vilunud kasvatajana (mida ta ju oma ameti poolest peaks olema!) kõige rohkem peaks sobima ka juhatajaks ja juhiks meie noorsoo-organi-

satsioones. Õigust ütelda, ei tohiks üldse lugeda õpetajaks seda isikut, kes ei pea oma otseseimaks õpetaja ülesandeks ka tegevust noorsoo hulgas välispool kooli. Seda peaksid tulevikus arvestama vastavad ametasutused ja isikud, kes jagavad õpetajakutseid ja kinnitavad õpetajaid kohtadele. Meil kõneldakse nii tihti õpetajate üleproduktioonist. Kui see on nii, siis peaks meil ju jätkuma võimalust eraldada kõik viljast, tulevikus lubada pidada õpetajaametit ainult neil isikul, kes sellest oma tõsisest kasvatajaametist otseselt on huvitatud ja heade tagajärgedega sel alal tegelevad. Kõrvale aga tuleksid pühkida sääraseid isikud, nagu need, kes viimasel õpetajatekongressil sõandasid esineda nõudega — õpetajad loobu tööst noorkotkaste ja kodutütarde organisatsioones, s. o. loobu oma otseseist kasvataja ja õpetaja ülesandest!! Kes ei taha olla tõeline õpetaja ja kasvataja, see — mingi minema!

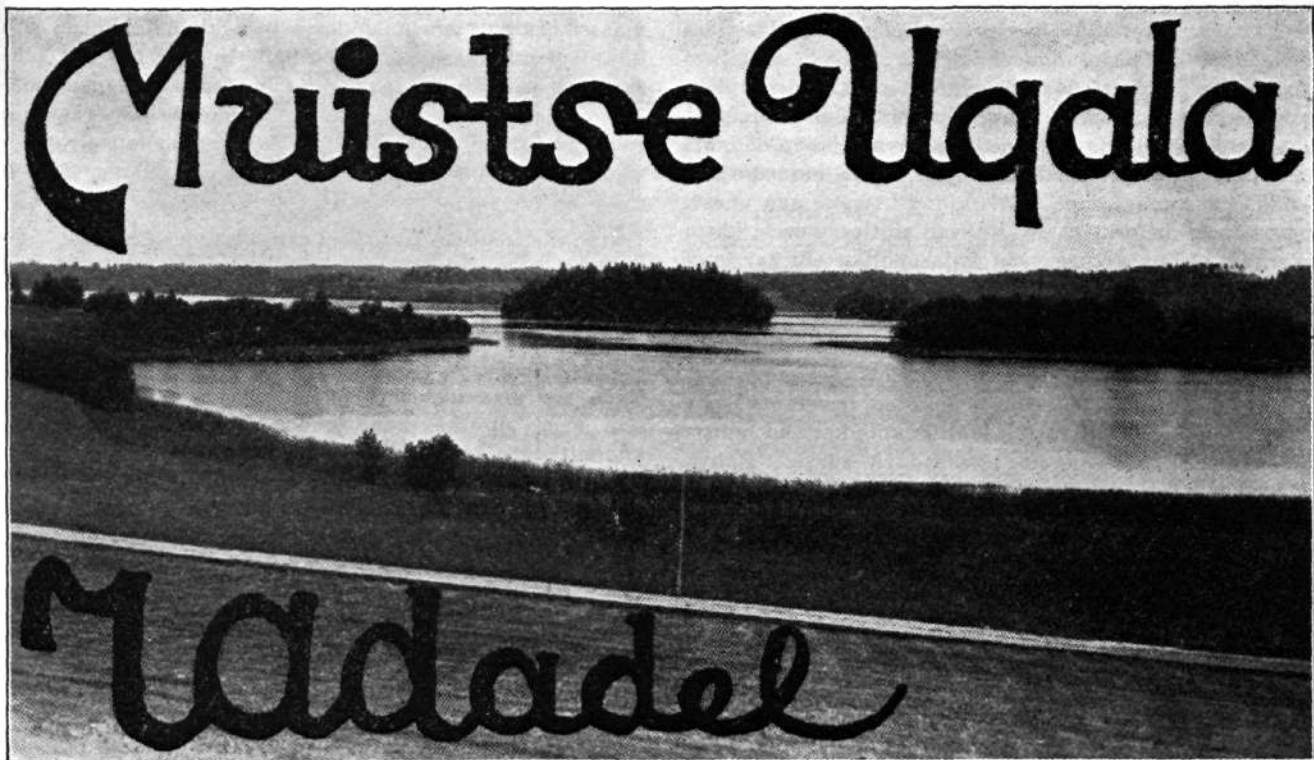
Õnneks peab tähendama, et kui kongressil neile noorkotkaste ja kodutütarde organisatsioones tööst loobumise ettepanijatele avalikult tähendati, et neil on kerge esineda säärase ettepanekutega, kuna neist kindlasti ükski ühtki tundi pole seni tegelenud neil aladel, siis see väide ei leidnud mitte ühegi tööst loobumise nõudja poolt vastuväitmist. See tähendab, nad tõesti ei ole seni sellest tegevusest võtnud osa! Ning selle kohta võib ütelda vaid üht: Jumal tänatud!! Noorsoo-organisatsioonide, eriti aga noorkotkaste ja kodutütarde, tegelaste ülesandeks jääb vaid — neid ka tulevikus hoida eemale oma organisatsioonest, et nad ei pääseks mürgitama noorsoo-organisatsioonesse kogunenud noorte hinge.

Nii siis vajame teadlikke, vilunud ja õilsameelseid kasvatajaid nii kodus, koolis kui ka noorsoo-organisatsioones, kes juhivad meie noorsugu vastu aatelsile, kõrgeile ülesandele, sisendavad neisse tulise isamaa-armastuse, süvendavad neis tõsiselt tulevikuülesandele ettevalmistuva riigikodaniku meelsuse kasuks ja kosutuseks meie kallile kodumaale ja ta õilsa ja õnneliku tuleviku pandiks.

Ja peale kõigi teiste, kes suudavad ja tahavad end pühendada sellele õilsale tööle, tundku iga tõsine ja õige õpetaja seda olevat oma otseseks ülesandeks nii koolis kui ka välispool kooli, eriti aga noorsoo-organisatsioones, peamiselt aga just noorkotkaste ja kodutütarde hulgas.

Kelle kätte on usaldatud üks vastutusrikkamaid riiklikke ülesandeid, see sirgugu ja tugevnegu hingeliselt selle usalduse ja vastutuse mõjutusel, tõusku teadlikuks oma ülesande suurusest ja tähtsusest ning andugu ka kogu olemisega selle täitmisele. Sääraselt oma ülesandeid võtlev õpetaja oli ja jääb meie riikliku ehituse vääramatuks aampalgiks, keda kannab meie rahva lakkamatu usaldus ja poolehoid ning kelle heakäekäigu eest siis ka meeeldi on nõus hoolitsema meie riik ja rahvas.

V. NEGGO.

Matkapilte Pühajärve, Otepää ja Rõngu nõlvadelt

Lõunapool Emajõe, ida ja kagu pool Virtsjärve, ulatudes idas muistse „Sobolitzki maani“ (praegune Võnnu kihelkond), haarates enda alla lõunas ka praeguse Võrumaa piirid — nii moodustus umbkaudselt muistne „Ugala maa“ (Ugenois) — praeguse Võrumaa ja Tartumaa osadest.

On mingi kummaline kooskõla Ugala pinnavormide tekkimislöö ja ajaloolise arenemiskäigu vahel. Rasked jäämassid liikusid alla Fennoskandia kõrgendikelt, haarates oma kõike tarretava surutise alla suure osa praegusest Eestist. Mannerjää taganemine Ugala piirkonnas toimus aga hüppeliselt. Peatudes, siis jälle taganedes kagu-loode suunas, kohati aga uuesti edasi liikudes — tekkisid need korrapäratult rahutud kuhjatiseid jääserva eel, mis Otepää maastikus on nii tooniandvad. Jää sulamisest tekkinud vesi uuristas omakord seda moreenkingustikku, suurendades veel tunduvalt pinnavormide muutuvust. Sulavesi aga sadestus järvedena nõgude põhja. Nii kujuneski Otepää maastik — üllatavalt vaheldusrikas, jahmatamapanevalt muutlik, kuid oma vormikülluses siiski närviliselt mõjuv.

Pinnavormidena muutlik ja hüppeline on olnud ka Ugala ajalugu. Sajandite pikkuselt idast ründavate slaavlaste röövretkede hädaohus (sest alates 1030. a., millal Vene vürst Jaroslav vallutas Ugala ja asutas Tartu linna, on see hädaoht püsinud meie päevini) — on Ugala suuremal määral kannatanud sõdade laastava hävituse all kui ükski teine muinas-Eesti maakond.

Jäid ju teised „maad“ — nagu Sakala, Nurmegunde, Mocha jne. — kuni 16. sajandini peagu täiesti puutumatuks venelaste sõjaretkist. Kuid ikka ja alati löödi venelased Ugalast välja. Ja nii — kuni XIII sajandini. Seisukord muutus aga XIII sajandi alul, millal ristirüütlid ja Mõõgavendade Ordu alustasid lätlaste ja liivlaste toetusel oma vallutamisrännakut. Idast ründasid pihkvalased ja novgorodlased, röövides ja laastates halastamatult maad (1210. a. — 1216. a.). Lõunast ja edelast veristasid maad aga lätlased, liivlased ja sakslased. Muinas-Eesti tugevaim maalinn Otepää aga käis käest kätte. Kuid niisama rahunult kerkivas kumeruses, nagu kergivad Ugala pinnavormid, kerkis ikka ja jälle kõrgele rahva vabadusigatsus, ja kui 1217. a. sakalased, harjulased ja saarlased pihkvalaste ja novgorodlaste toetusel vallutasid sakslasilt Otepää kantsi, raputasid ka ugalsed raudrüütlite ikke oma turjalt. Ugala iseseisvus lämmatati lõplikult 1224. a. sügisel. Algas uus ajastu — Ugala ja ühes seega ka kogu eesti rahva ajaloota sajandite ajastu. Kõike lammutava, tarretava jääkuhjatise rõhus võõras võim rahvast, hävitades elujõudu ja moonutades rahva hinge. Rahva elav keha nõrgus tühjaks verest 16. sajandil — Ivan III ja Ivan Julma verest ja rüüstamiskirest joobunud väehulkade hävitusel. Kuid rahvas elas edasi. Ja sattudes 17. sajandil Rootsi kuninga Gustav Adolphi valitsuse alla näis, et võõra võimu jäämassidena rusuv surve taandub. Kuid seda vaid ajutiseks. 18. sajandi alul algasid põhjasõja koledused. Ja põhjalikum kui ühelgi tei-

sel oli tsaar Peeter I hävitustöö „Ugalamaal“. Jäid järele vaid suitsevad ahervared.

Mannerjää raskelt kuhjuvate massidena rullus aga uuesti edasi võõra võimu surutis. Ja tundus, et rahva iseseisvad eluavaldused kustuvad jäävasse surmatarretusse. Sest feodaalhärrade surve muutus raskemaks kui kunagi enne. 20. sajandil sirgus aga uuesti eestlase alla-surutud kael. Rahvas võitles enesele kätte suveräänse elamisõiguse. Ja ühiskondliku elu tarretav jääaeg suruti minevikku. Tulevane kroonik võib aga jälle kirjutada nagu Läti Hindrek sajandite eest, et „eestlased olid käinud sirge kaelaga ja mitte alistunud ei teutoonlastele ega teistele rahvastele“.

Meenutades kõike seda peab otse imestama selle ürgse visaduse, sitkuse ja elujõu üle, mis kannud muistseid ugalasi läbi sajandite masendava surve. Rahva „paremad“ (täht. paremad sõjavõimeilt ja majanduspoliitiliselt) hävinesid sajandite jooksul slaavlaste ja teutoonlaste hävitava laviini all. Muistsed „kihlakonnad“ jooksid tühjaks verest selle sõna otseses tähenduses. Ellu jäid vaid nõrgemad kehalt ja vaimult. Ja võiks arvata, et niisama rahutult närviliseks, tasakaalutuks ja püsimatuks kui kujunes Ugala maastik jäämasside muserdava surve all — kujuneb ka kohaliku rahva vaimulaad. Ent sajandite pikkune laastamistöö rahva elujõu arvel ei suutnud siiski muserdada rahva vaimust. Ja juba möödunud sajandi kuuekümnendais aastais hakkas muistse ugalase järeltulija — Otepää mees — ostma endale talusid pärisomanduseks. Käesoleva sajandi alul (1907. a.) ta asutas endale juba aga emakeelse progümnaasiumi Otepäele.

Need mineviku unarusse vajunud vana Ugala ajalootõed kergivad meele erilise teravusega, sammudes Pukast itta suunduvat maanteed Otepäele.

Pinnavormid kergivad. Pinnavormid vahelduvad rahutus kärsituses, Korrapäratute kühmade asemele ilmuvad suuremad künnised. Künniste nõlvad kumerduvad mollikujulisteks lohkuks. Lohkude läheduses kergivad küngastikud. Küngastiku ebahütlane kõverjoon laskub aga omakord sügavateks nõgudeks. Juba ilmuvad üksikud kuplid. Kuplite nõlvad on haritud põldudeks. Varajase rukkiorase rõõmus rohelus vaheldub kõrrepõldude määrdunud värvitusega. — Vii-

masest eraldub aga noalõikena teravalt äsjaküntud põlulapi pruunikas must. Beežhalli lindina keerleb kühmastiku vahel maantee, võib-olla osaliselt sama omaaegne rada, mida mööda sõitsid sajandite eest raskesse rauda riietatud rüütliid, raskeil ardeni hobustel, et levitada tule ja mõõgaga oma usku — isiklikuks hüvanuks ja paavst Innocentius III meeleheaks.

Siin-seal kaunistab võimsalt kerkiv kuusetukk kuplite harju. Ja kolletavate lehtpuude salad palistavad niitude sopilisi nõlvu.

Vaadeldes selle närviliselt rahutu maastiku vorme kergib tahtmatult mõte — kui rõõmutult kodutu oleks see maastik siis, kui inimkäed laastaksid viimseni need siin kasvavad puud. Kuidas kergiks siin kummitavate lagipeadena õudselt nende kuplite pruunikskõrbenud harjad.

Maantee tõuseb aga järjest mäkke. Korralikult hoonestatud talud jäävad seljataha. Koosseisult kirjjud, aga siiski rahuldavas kehas piimakarjad mööduvad. Kilomeetriposti kohmetu kuus märgib läbikäidud teed. Siis kergib kuusetukkade, kasesalude ja üksikute põõsaste palistusel Meegaste mäe võimas küür. Mäe turi on asustatud. Tõmpkoonuselise tuuliku nööri siluett löikab teravalt taeva kahvatut heledust. Vasakul — üksikute lehtpuude tuhmrohelistes mügerikud ja talumaja terashall katuseviil. Mäelt avanev panoraam on meeletu. Lääne hallsinises kauguses vilgub siniselt Virtsjärve viirg. Loodes murdub kõrgendiku kümme kuuskedega äärestatud ürgoru õõnsuseks. Siis vahelduvad jälle kühmad, kuplid, trehtrid ja lohud metsatukkade ja kollaselaigulise põõsastikuga. Sügise punakuldset värvid virvendavad lehestiku kroonides. Jäävad vasakule — Arula järv, Saagjärv ja Mäha järv. Veel tõuseb tee mäkke, et siis kingustiku ja niitude vahelduval panoraamil madalduda peagu järjekindlalt, liginedes Pühajärvele.

Nagu ürgoru sügavikku suletud jõgi näib see kodumaa kauneim järv, vaadatuna loode kõrgendikult. Suvitajad on lahkunud. Kuid rägapardid ja sinikaelad sukelduvad upsaka iseteadvusega Neitsijärve mudases kupulehestikus, sest suvituskoha jahipidamise keeld kindlustab julgeolekutunde. Rehepeksumasin aga undab nukras molltoonis Pühajärve loodekaldal. Asunikud veavad suiviljakoormaid kõrgendiku veerult

Kõige tähtsam riietuses on:

- 1) moodne lõige,
- 2) elegantne individuaalne joon,
- 3) eeskujulik töö ja täpne tähtmine.

Seda kõike võimaldab teile ainult tellimise peale

F-a SCHVARTS

Kullasepa 9, tel. 44303.

Suur valik uudiseid. Karusnahatööstus.

Otepää Linnamägi

— võib-olla sama kõrgendiku veerult, kust 1841. a. sügisel (Pühajärve sõja ajal) puunuiadega varustatud talupojad, viiduna meeleheitele feodaalhärä ebainimlikust survest, astusid vastu kapten Rutrovski vene soldatite roodule — oma eluõiguse kaitseks. Pärishärra v. Stryk aga laskis sama aasta 4. detsembril mööta 30 vastuhakanud talupojale oma isiklikku „tõde ja õigust“ — 500 hoobiga „läbbi Lippu“.

Pühajärve saared näivad tukkuvat unerammetuses. Sõsarsaarte mahlakasroheliste sangleppade, pärnade ja kollaselaiguliste kaskede keskel on vaid vaht-rad kuldpunases sügiserüüs. Ja nende lehestiku mügarad näivad kullast ning punasest vasest bareljeefidena teiste puude tuhmrohelistel, oksüdeerituna näival taustal.

Pühajärve lõunaotsast vaevalt kilomeetri kaugusel kagus asetseb kirdest edelasse suunduv Hobusemägi. Nagu mingi ürgaegse, koletisliku kaameli kaksikküür kergib mäe kaksikkuppel vastu õhtutaeva õhetust. Mäeturja kattev kuuselatvade teravasakiline harjas suurendab veel tunduvalt kujutelma ebareaalsust. Õhtu hämarduvas valgusekumas näib pilt, vaadatuna kirdest, otse nägemuslikult võimsana.

Läheduses asetseb (Hobusemäest lõunas) Suur- ja Väike-Marjamäe kaksikkuppel, mille kontuurid on juba tunduvalt rahulikumad. Mägede nõlvad on kasvanud segametsa tihnikusse. Kuid kuuskede tuhmrohelistel ladvad ei suru end siin nii vägivaldselt kõrgemale lehtpuudest nagu Hobusemäel. Ja need mäeküürid paistavad õhtu unenäoliselt tuhmides värvides nagu kaks hiiglaslikku, suuruselt erinevat, tihedalt vastamisi tõugatud heinasaadu.

Laskudes Hobusemäe kagunõlvalt samanimelise talu juure metsavaheline rada keerab vasakule ja suundub siis kirdesse läbi okasmetsa. Juba paistab Nüplijärve peegelhelkiv pind vasakult ümbritsevate väiketeludega. Järvest põhja pool kergib kahekupline Tedremägi, idast lamedaharjaline Kellamägi (kus peeti möödunud suvel k.-l. Otepää malevkonna suvelaager), ja kirdest — Väike-Munamägi. Mäe läänepoolne nõlv on kaetud kuusemetsaga. — Idast — lagedavõitu, järsult laskuv, tikitud vaid üksikute puude ja põõsastega. Lamedat lagipead meenutava idanõlva harja läbimõõt on vaid kümnekond meetrit. Üllatavalt maalilisena paistab siit 244 mtr (absoluutne kõrgus)

kõrguselt põllulaikude mosaiik, mida elustavad kuuse-tordid ja üksikute lehtpuude palistused — kuppelmaastiku ägedalt kumerduval taustal. Hommiku hahetavas valguses paistab aga kagust kaks ähmaselt sinetavat kühma. Need on Vällamägi vasakul ja Suur-Munamägi paremal — viiekümne kilomeetri kauguses.

Suundudes põhja (Ilmjärve-Otepää maanteed) jõuame 2,5 km matka järele kullipesana kõrgendikul pesitsevasse, rombikujulisse Otepää alevisse. Siin elas omal ajal (1872. a. — 1880. a.) kirikuõpetajana dr. Jakob Hurt, korjates vanavara, organiseerides Aleksandri kooli komiteid ja mõeldes kurbi ning raskeid mõtteid siis, kui K. R. Jakobson tõstis ägedat opositsioonihäält „Eesti Kirjameeste Seltsis“.

Liginedes Otepääle edelast — see alev näib mingi ligipääsmatu, keskaegse kindlusena. Kõrgendiku nõlvad langevad järsult. Kuuskede kolonnid aga kergivad astmeina nõlva kumerusel otsekui alevi julgeolekut valvavad vahipostid. Ja üksikud katuseviilud paistavad kuuselatvade tagant.

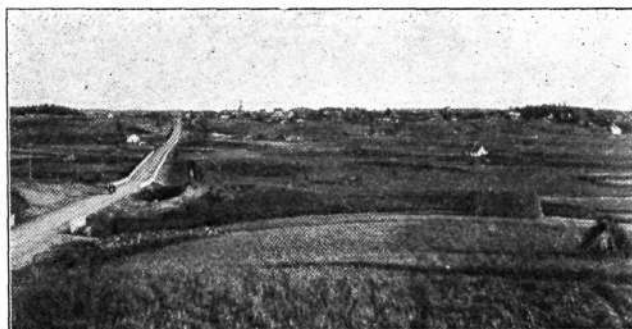
Keemiavabrik A/s. ODOR

Kontoritele ja koolidele tindid, tušid, kleepimisliimid klaasides ja tuubides, Odorol ja Collapin.

Perenaistele uus käärimisviinaädikas, küpsisepulber Priima.

Daamidele Bouquet ja Jaapani puudrid
Kõluniveed: **Armana, Chypre, Königsflieder.**
Küüntelakk
Email.
Huultepulgad jne.

Alevi idaküljel kergib ähvardavalt võimsana muinas-Eesti tugevaima maalinna „Caput Ursi“ kuppel. Laskudes põhjast kaheastmelisena — ta kergib kohati 30—40° nurga all. Ajaloo vankri raskelt rautatud rattad on veerenud siit üle paljudel kordadel, ja vaadates ülalt alla on tunne, nagu oleks ümbritsev soine madalik tallatud sisse sajandite jooksul maalinna ründavate pihkvalaste, novgorodlaste, teutoonlaste, liivlaste ja lätlaste jalajälgedest. Kirdest ja idast paistab hajajärvede grupp — Alevi, Kaarna, Juusa ja Pilkuse järved.

Otepää alev vaadatuna kirdest

Pühajärve asundusest suundub „Pedajamäe tee“ põhja-Palupera maanteele. Kolme järve ahelik jääb vasakule. — Soostunud kallastega Kukemäe järv, kus ujub määratu metspartide parv, pikergune Jaanuse järv ja Palupera maanteeni ulatuv Kurnakese järv. Maantee suundub aga üha loodesse ja reljeef muutub. Kühmastik muutub kuidagi ebamääraseks, ebamääraseks ja haraliseks, ja madaldub järjekindlalt. Siis tuleb Palupera mets. Väljudes metsast paistab paremal hambuliste kuuskede haraline rivi — omaaegse Hellenurme mõisaomaniku Bruiningk'ite sugukonna matusepaik. Ees aga kergib Palupera pargi puhmastik, kuhu suunduvad põliste pärnade ja tammede alleed. Endine mõisa härrastemaja on ehitatud ümber moodsaks, punasekatuseliseks koolimajaks.

Kuid 1919. aasta 25. jaanuari kõledal talvapäeval virutas Palu metsast (ida pool raudteed) väljuv soomusrongide dessant jõulise hoobiga punaste jõugud lõplikult välja Palupera mõisast.

Maantee suundub aga üha läände. Maastik muutub uuesti künklikuks ja 4 km. kaugusel Palupera raudteejaamast asetseb saledatorniline Rõngu kirik — nelja I kl. maantee ristlemiskohas. Siinsel künklikul, metsasalkadega dekoreeritud maastikul Kuperjanovi partisaanid kirjutasid unustamatuid lehekülgi eesti vabadussõja ajalukku — tule- ja verekirjaga.

Rõngust 2,5 km Elva pool asetseb lavakujuline, lehtpuusalka ja üksikute kuuskede vahele peitunud Tilga ap.-õigeusu kirik. Siit nad alustasidki rünnaku

26. jaanuari hommikul. 3 punast läti polku ja üks vene polk ei suutnud pidurdada partisaanide rünnaku purustavat hoogu, vaatamata oma suurepärasele mägistele positsioonidele ja kolmekordsele, meeheitlikule vastupanukatsel Rõngu ja Puka vahel. Ümber haaratuna vaenlane taganes kabuhirmus Valga poole, jättes maha kahurid, kuulipildujad ja püssid.

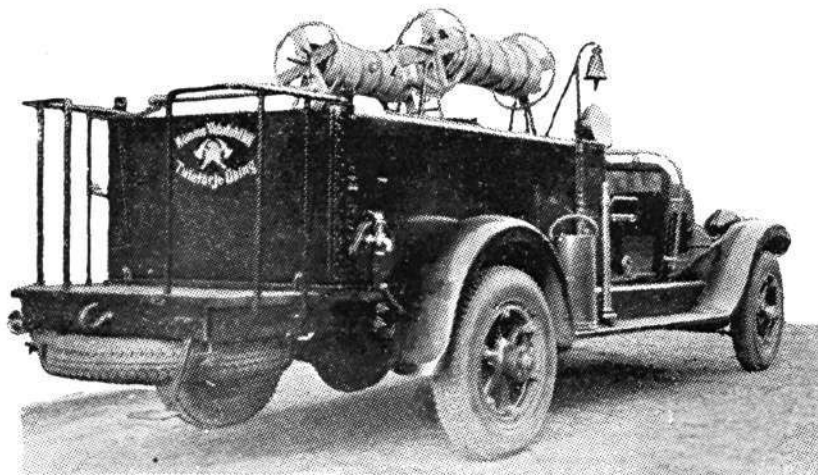
Veel kord koondus vaenlane Valga-Tartu maantee ääres asetseva Puka mõisa juures (asetseb samanimelisest raudteejaamast 2 km kaugusel) ja kuulus 6. Tukumi kütipolk pidi lõplikult pidurdama siin partisaanide rünnakuhoogu. Kuid ka see kuulus väeosa, kes maailmasõjas Üksküla all oli löönud hävitavalt tagasi sakslaste rünnakud — varises lööduna partisaanide rünnaku all, jättes maha kuulipildujad ja raskekahurite patarei. Nii kõnelevd eesti vabadussõja tule ja verega kirjutatud leheküljed.

*

Nüüd on maastikupilt mitmeti muutunud. Palupera, Rõngu ja Puka mõisate asemele on tekkinud elujõulised, hästi hoonestatud asundused. Loojuv päikesehelk virvendab Kivivare linnamäe (Puka r.-jaamast 2,5 km põhja pool) määndidel ja vaadeldes idast linnamäe pöösastega piiratud nõlvu ei või aimatagi, et alles vähem kui poolteise aastakümne eest eesti kangelaslik kaitseväge osa purustas siin ümbruskonnas mitmekordse vaenlase ülevõimu.

J. VIIGANT

M|T. „LAVERNA“ TALLINN, PÄÄSUKESE T. 4,
TELEF. 308-12

Tuletõrje autopritsid, tugevajõulised pumbad ja hüdropuldid.

Seni valmistatud välk- ja tuletõrje autosid ja pumpi Nõmme, Türi, Pärnu ja Viru-Jakobi vabatahtl. tulet. ühingutele ning Tartu linna tuletõrje lensalgale.

ANTSLA SÜGISMANÖÖVER

A. BALDER,
KOL.-LTN.

Kaitseliidu käesoleva aasta sügise tegevuse kesk-
kohaks ja huvipunktiks kujunes Antsla sügismanö-
ver. Manööver korraldati peastaabi poolt. Selle ette-
valmistusele oli pöördud suurem tähelepanu kaitseliidu juhtide poolt. Manöövril osavõtvad üksused valmistusid seks suure hoolsusega ning ootasid manöövri päevi suure elevusega. See kaitseliidu suurem õppetegevus leidis austavat tähelepanu riigi- ja kaitseväge juhtide poolt. Nii külastasid ja jälgisid manöövri tegevust härra riigivanem J. Tõnisson, kaitseminister A. Kerem, vägede ülemjuhataja vabadsõjas ja kaitseliidu vanematekogu esimees kindral J. Laidoner, kaitseliidu vanematekogu abiesimees ja riigikogu esimees K. Einbund, vanematekogu liige teedeminister O. Köster, kaitseministri abi kindral P. Lill, kaitsevägede staabi ülem kindral J. Tõrvand, 2. diviisi ülem kindral N. Reek, 3. diviisi ülem kindral G. Jonson, raudteevalitsuse peadirektor insener Raudsepp, riigikontrolli kaitseväge osakonna peakontrolör Kelder ja palju teisi kaitseväge juhte ning riigi- ja omavalitsuse tegelasi. Härra riigivanema, v. v. liikmete, kaitseväge kõrgemate juhtide ja paljude riigi- ning rahvategelaste Antsla sügismanöövri külastamine on tunnistsuks, kuivõrd vabariigi valitsus ja kaitseväge ning riigi- ja rahvajuhid on huvitatud kaitseliidu olemasolust, tema tegevusest ning saavutustest.

Manöövri heaks kordaminekuks aitas kaasa haruldaselt ilus sügisene ilm. Teisest küljest aga ilus ilm ja kiired sügisesed põllutööd ei luba põllumehel-kaitseliitlasel kauemaks ajaks oma töö juurest lahkuda. Siin on iga tund kallid. Vaatamata sellele kaitseliitlase kohusetunne oli Võru-, Tartu-, Valga- ja Petserimaa meestel suurem kui teised huvid ning manöövrisse ilmusid selleks määratud kaitseliitlased täiel arvul.

Manöövri organisatsioon.

Manöövri tegevust juhtis kaitseliidu peastaap, kes moodustas manöövri juhatuse staabi. Vahekohtunikeks olid kaitseliidu malevate pealikud, instruktorid ja teisi kaitseliidu pealikuid. Pealeselle üksikud ratsa- ja suurtükiväe üksuste vahekohtunikeks kaitseväest. Kokku vahekohtunikke 180. Enamus neist kaitseliidu üksuste pealikud — reservohvitserid.

Manöövri sinise poole moodustas Tartumaa ja Valga maleva üksusi formeerides ühe — Tartu — rügemendi normaalkoosseisus. Valge poole võttis manöövrist osa Võru, Valga ja Petseri maleva üksusi formeerides neljapataljonilise Võru rügemendi. Kummagi rügemendi koosseisu kuulus kaks välipatarei, luureeskadron, jalgratturrühm ja vajaline voor.

Tänapäev ei ole sõjaline tegevus mõeldav ilma lennudeväe. Kaitseliidul puudub oma lennudevägi. Siin oli abiks lennudevägi, kes manöövrist võttis osa kummalgi poolel ühe lennudeväe divisjoniga. Pealeselle oli lennudeväest manöövris üks õhukaitse suurtükiväe patareid ja

kaks õhukaitse raskekuulipildujate rühma, kes olid antud Tartu rügemendi juure.

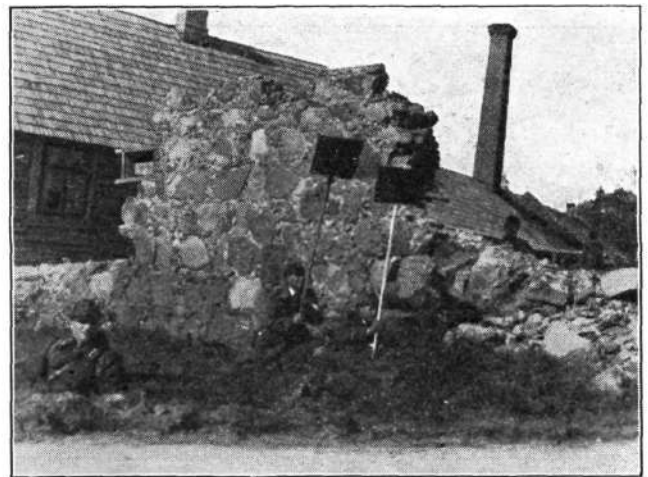
Suurtükiväe oli manöövris tähendatud paukfuugasid ja -šrapnellidega, püssituli paukpadrunitega, kuulipildujate tuli — tulelippudega.

Toitlustamine oli naiskodukaitse hooleks ja mureks.

Manöövri olukord.

Seekord Võrumaa nurmedel oli sõjategevus siniste ja valgete vahel. Sinised koondasid oma jõude Karula, Antsla ja Sangaste rajoonis, et alata 2. oktoobril pealetungi Võru suunas, valgete väed purustada ja vallutada Võru linn. Tartu brigaadil, mille koosseisus tegutses Tartu rügement, oli ülesandeks katta siniste jõudude koondumist ja 30. sept. õhtuks oma alla võtta ning asuda kaitsele Kurenurme jaama, Löödla järve, Urvaste asunduse joonel (v. skeem nr. 1). Ülesande täitmiseks Tartu brigaad jõudis 30. sept. hommikuks: Tartu rügement — Antsla alevi ja Anne karjamõisa rajooni; Viljandi üksik pataljon — Sangaste kiriku rajooni; lennudeväe divisjon — Laatre aerodroomile. Tartu rügement laadis maha: eskadron ja ratturkompanii — Antslas; teised osad — Anne peatuskohal 30. sept. kell 0500—0630. Rügemendi osad olid valmis väljastamiseks: ratturkompanii ja eskadron Antslas 30. sept. kell 0715; teised osad Anne karjamõisa juures 30. sept. kell 0800.

Valged koondasid oma jõude Kanepi, Reinumäe, Sõmerpalu ja Rõuge rajoonis, et alata pealetungi sinisele 1. oktoobril, purustada siniste väed ja vallutada Valga linn. Seega olid valged valmis üldiseks pealetungiks päev varem kui sinised. Võru brigaadil, mille koosseisus tegutses Võru rügement, oli ülesandeks 30. sept. lõunaks oma alla võtta ja katta valgete vägede koondumist Urvaste kiriku, Uhtjärve, Löödla järve, Kurenurme mägede lääneserva joonel. Ülesande täitmiseks Võru brigaad jõudis 30. sept. hommikuks: Võru rügement — Sõmerpalu jaama ja mõisa; Petseri rüg. — Sulbi ale-

Kk. jagu positsioonil

vikku ja Reinumäe asundusse, lennuväe divisjon — Nursi aerodroomile; Võru rügemendi osad 30. sept. olid Sõmerpalus valmis väljaastumiseks: eskadron, ratturkompanii ja üks jalaväe kompanii veoautodel — kell 0630; teised osad — kell 0750. Edaspidi vaatleme ainult Tartu ja Võru rügementide tegevust, sest tegelikult võtsid manöövrist osa ainult need kaks rügementi.

Tegevus manöövri esimesel päeval (30. sept.).

Manöövri esimesel päeval arenesid võitlused Kurenurme kõrgendike ja Löödla ning Uhtjärve defileede vallutamise pärast, sest mõlemate rügementide pealinnad tahtsid neid, kui kaitset soodustavaid looduslikke esemeid, oma alla võtta, et seega asuda soodsamas olukorras oma vägede koondamise katte ülesande täitmisel. Esimesena rakendati tegevusse kerged osad: ratsaeskadronid, ratturkompaniid ja jalaväekompaniid veoautodel.

Tartu rügemendi pealik saadab kell 0715 Antslast välja luursalga koosseisus: eskadron, ratturkompanii ja rk. rühm. Luursalga pealik — leitn. Tsopp. Luursalga ülesanne: selgitada valgete jõud ja liikumine Antsla — Sõmerpalu raudtee, Antsla — Vaabina — Sõmerpalu maantee ja Antsla — Reinumäe maantee suunas; valgete nõrgad luureosad tagasi lüüa ja võtta oma alla Kurenurme jaam, Metsa talude grupp ning Linnamäe koolimaja, kust antud

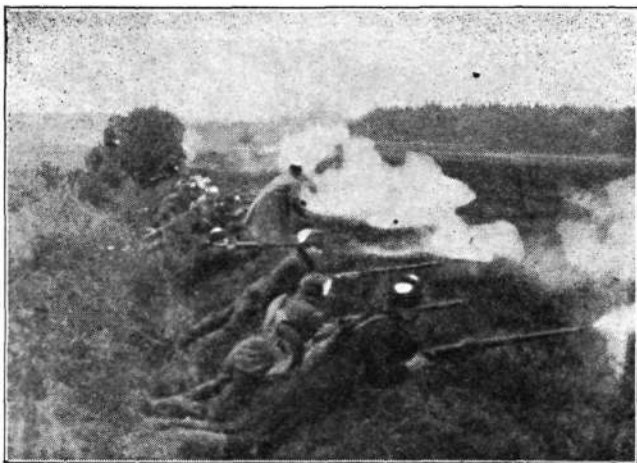
suundades luuret edasi toimetada; valgete ülekaalulal tegevusel aga oma alla võtta Selli küla, Vaabina as. ja Palu karjamõisa joon. Luursalga pealik teeb õieti luursalga jaotuse ja saadab välja igas antud suunas ühe patrulli, liikudes ise südamikuga Antsla — Sõmerpalu maantee suunas. Luursalga ülem eksib aga oma jõudude kasutamises. Raudtee suunas, kus puuduvad teed, saadab ta välja ratturid, maantee suunas — ratsanikud. Teel, kui ratturid raudtee suunas edasi ei pääse, tõmbab ta ratturid maantee suunda ja saadab ratsanikud raudtee ääre. See nõuab kõik aega ning tegevuses üksuste vahetamine peale tülkuse toob segadust. Kui luursalga koosseisus on ratsanikud ja ratturid, on otstarbekohane luurpatrulli määrata rattureid ja ratsanikke. Siis ratsanikud liiguvad ja toimetavad luuret piilureina, kuna patrulli südamikus liiguvad ratturid.

Võru rügemendi luursalk astus Sõmerpalust välja kell 0630. Koosseis: eskadron, ratturkompanii, jalaväe kompanii veoautodel ja rk. rühm. Luursalga ülemaks oli lipn. Pehka. Luursalga ülesanne: luurata vastast rügemendi tegevusribas, katta rügemendi lahingrännakut ning kella 1000-ks oma alla võtta Palu karjamõis, Vaabina as., Selli küla. Luursalga pealik saadab välja kolm patrulli, määrates igasse patrulli rattureid ja ratsanikke. Luursalga pealik ise liigub salga tugeva südamikuga Sõmerpalu — Vaabina — Antsla maantee suunas. Seega luursalga pealik arvestab õieti oma jõududega ning maastikuga, millel ta tegutseb.

Kell 0905 on esimene luurpatrullide kokkupõrge Kurenurme mägedes Keri talu läheduses. Kohe arenevad kokkupõrked teiste luurpatrullide vahel. Siniste luure on sunnitud valgete tugevamate jõudude ees taanduma. Valgete luursalk tõrjudes tagasi siniste luurpatrulle toetatult eelväe pataljoni poolt vallutab: kell 1135 — Vaabina as., kell 1200 — Palu karjamõisa ja kell 1220 — Vaabina vallamaja. Samaks ajaks jõuab Vaabina as. ja Selli küla juonele Tartu rüg. III ja II pataljon, kes tõkestaksid valgete luursalga edasilikumise.

Peatudes lühidalt luuretegevuse juures ja laskumata piilkondade ning luurpatrullide tegevuse üksikasjadesse peab tähelepanu pöörama tähtsamale puudusile, mis ilmnisid luuretegevuses.

Esiteks, luurosade julgestus. Luurpatrull julgestab end piilkondadega, piilkonnad — piiluritega. Vähemad patrullid võivad end ka julgestada ainult piiluritega. Seda — julgestuse nõuet — ei täitnud kõik patrullid. Osa patrulle sõitis välja piilkondi ette saatmata. Hiljem vaid, kui patrullipeakute tähelepanu sellele pöördi, parandati andeksandmatu viga. Patrulle valdas ind — rutem kohata vastast, see ei tohi aga

Pealetung

EESTI KODUKAITSJA SUITSETAGU
AINULT KODUMAA KAPITALIGA
TÖÖTAVA VABRIKU PABEROSSE

MIKAADO-EXTRA

25 TK. 35 SNT.

MUUTMATU KÕRGE HEADUS.
NÄITUSTEL KORDUVALT KROONI-
TUD KÕRGEMATE AUHINDADEGA.

TUBAKAVABRIK
H. ANTON & Ko.

olla kahjuks luuretegevusele. Ei taha tuua siin näiteid maailma- ja vabadussõjast, kus nõrga julgestusega luurosad kandsid veriseid kaotusi; iseäranis ratsaosad maailmasõja ajal.

Teiseks, luure teostamine. Siin on vaja silmas pidada: liikumise suunda, vaatluskohti, varjatud liikumise alasid uuele vaatluskohale. Nii seisab luurel piiluri tegevus järgmises: vaatlemine soodsalt vaatluskohalt, kas on vaenlast silmapiiril, uue vaatluskoha valik ja liikumine uuele vaatluskohale — võimalikult varjatult. Patrulli südamik liigub ühelt varjendilt, ühelt positsioonilt teisele, olles ikka julgestatud piilkondadega. Nüüd veel allüüri või liikumise kiiruse valik. Iseäranis viimase valikus olid patrulli ja piilkondade pealikud ebateadlikud. Luurel lagedad ja lahtised maa-alad läbistatakse kiiresti — vaenlase läheduses isegi galoppi; varjatud maa-alade läbistamisel hoida jõude kokku. Patrulli ja piilkondade pealikud peavad otsustama, millise allüüri nad valivad. Galopi valikul jällegi meeles pidada, et galopeeritakse ainult lühemad otsad — 200—300 meetrit. Pikema maa galopeerimine väsitab hobuse üleliiga.

Kolmandaks, luurosade pealikud ei annud küllalt selgeid, lühikesi, sõjamehelikke käske ega informeerinud väljasaadetavaid osi küllalt selgesti olukorrast. Ei tohi tegutseda „kobina“ peale. Olukord ja ülesanne peavad igähele olema selged.

Nüüd tahaksin veel meele tuletada leppemärkide ja sidemepidamise vajadust, mille vastu eksiti.

Lahingrännakuks Võru rügement astus Sõmerpalu jaamast välja: eelvägi — III pataljon ja Valga patareid — kell 0735; peajõud — I, II ja IV pataljon ning Petseri patareid — kell 0805.

Tartu rügement astus Anne karjamõisast välja: eelvägi — III pataljon ja Mäksa patareid — kell 0800; peajõud — I, II pataljon ja Räpina patareid — kell 0830. Tartu rügemendi rännakkolonni pideva õhukaitse teos-

tas õhukaitse grupp (õhukaitse patareid ja rk. rühmad).

Mõlemad pooled teostasid rännaku hea korra ja rännaku distsipliiniga. Ei saa aga vaikida õhukaitse ja õhuvaatluse vajadusest. Tänapäeva rännakul ja lahinguväljal võitlejaid üksusi saadab lendurvaatleja terane silm ja fotoaparaat. Nende eest ei saa võitlejad üksused oma liikumist täiesti katkestada ega maa alla pugeda, tuleb vaid teostada õhukaitse, õhuvaatlus ning kasutada varjumise võimalusi. Nende nõuete täitmise vastu eksiti. Tartu rügement teostas rännakkaitse õhukaitserelvadega. Manöövri vahekohtunike materjaalis

Rklp. tulistamas

Vaheaeg

puuduvad andmed, et Võru rügement oleks rakendanud oma kuulipildurid õhukaitse teenistusse. Vahekohtunikud kaebavad: õhuvaatlus unustati, vastaspoole lennukite ilmumisele reageeriti hilja. Luurelennukid avastasid kolonnide liikumised ja fotografeerisid: kell 0740 — vähem voo ja koondrivi Sõmerpalu mõisas; kell 0810 — rügemendi suurune kolonn liikumas raudteel 500 m Sõmerpalust Antsla poole. Kolonn liigub Antsla suunas; teade antud brigaadi staapi raadio teel; kell 1015 — kolonn Sepikoj ja Matu talu rajoonis; kell 1135 — ratsakolonna osad teel Kääri talu juures, kolonni eelosad Haava talu juures. Ei taha tsiteerida kõiki õhuluure teateid, mis viiks pikale.

Kella 1000-ks jõudis Võru rügement Aidaku talu juure, kus hargnes ja pataljonid suundusid oma kaitseleikudesse: I pataljon — parempoolsesse kaitseleiku, II — vasakpoolsesse kaitseleiku. Pataljonide vahejoon: Vaabina as., Pruuli, Vastse, Haava (s. o. I pat.). Vastupanupositsiooni eelserv — Palu karjamõis, Löödla järv, kõrg. 54,5, Jaakobi talu, kõrg. 52,0 joonel. Varus IV pat. Kurenurme jaama ja koolimaja rajoonis. Patereid asusid Metsa talu ja Aidaku talu rajooni. Rügemendi kaitsepositsioonile asumine sündis eelväe katte all, kes oma käes hoidis Vaabina as. ja Vaabina vallamaja ning Palu karjamõisa joont.

Rügemendi staap Sitika talus. Rügement oma kaitsepositsioonidel oli lahinguvalmis kell 1400. Nii võttis rügemendi kaitsele asumine aega 4 tundi, mis küllalt kiire.

Tartu rügement jõudis lahingrännakul pärast ühetunnist peatust ja hommikeinet Antsla metsa vahel kell 1115 eelväega Kraavi küla juure, peajõududega Nässmõisa juure. Rügemendi luure oli selleks ajaks kohanud valgete tugeva vastupanu ja taandus. Õhuluure tõi teated valgete kolonnide liikumisest Antsla suunas. Olukord oli selge. Oli oodata kohtamist valgete tugevate jõududega. Arvestades olukorraga Tartu rügemendi pealik andis rügemendile käsu hargnemiseks ja suunas II pataljoni üle Kraavi kiriku ning andis pataljonile edasiliikumise suunaks raudtee. III pataljon jätkas liikumist Antsla — Vaabina — Sõmerpalu maantee suunas. I pataljon suunati teises järgus üle Kraavi küla Vaabina vallamaja suunas. Kolmas pataljon liikudes Kraavi külast ida poole kell 1115—1130 satub valgete suurtükitele alla ja hargneb. Umbes samal ajal hargneb II pataljon. Hargnenult jätkavad II ja III pataljon edasitungi. Kell 1200—1220 valged vallutavad Vaabina as., Vaabina vallamaja, Selli küla joone. Siniste II ja III pat. jätkavad edasitungi

nende esemete tagasivõtmiseks. Kell 1305 vallutab II pat. Selli küla ja kell 1330 Vaabina vallamaja. III pat. vallutab kell 1310 Vaabina asunduse, eskadron ja jalgratturid vallutavad kell 1430 Palu karjamõisa.

Pärast valgete eelpositsiooni vallutamist sinised jätkavad taanduvate valgete kannul edasiliikumist. Kaob side esijärgus võitlevate osade ja pataljoni ning rügemendi pealiku vahel. Kompaniid ja rühmad tegutsesid omal initsiatiivil. Kohati on ägedad lahingud, kus isegi „põllu-brovningud“ tarvitusele võetakse. Vahekohtunikel on palju tegemist, et „õigust mõista“.

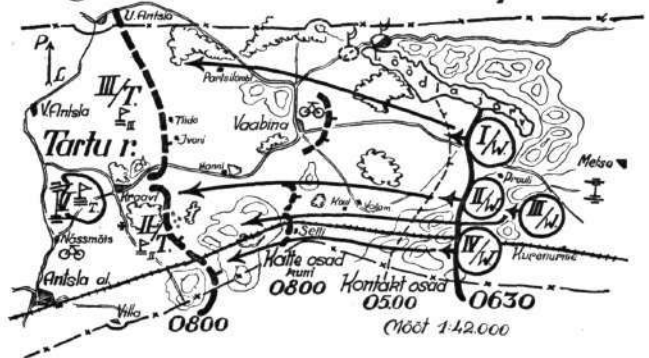
Kell 1500—1600 siniste II ja III pataljon jõuavad valgete vastupanupositsiooni ette, tõrjudes tagasi valgete lahingeposte. Kompaniid asuvad valgete vastupanupositsiooni ründamisele: II pataljon raudtee suunas, III pataljon — maantee suunas. III pataljoni kompaniid asuvad rünnakule koordineerimata, mitte ühel ajal. Kell 1625 jõuab teises järgus liikuv I pataljon võitlusjärku raudtee suunas ja asub valgete positsiooni rünnakule. Tartu rügement ei suuda siiski valgete vastupanupositsioonist läbi murda, saavutades osalise edu lahing raugeb ja mõlemad rügemendid asuvad kaitsele Kurenurme kõrgendike läänepoolsele servale. Seega lõpevad ka manöövri esimese päeva lahingud.

Tegevus manöövri teisel päeval (1. okt.).

Ööl 30. sept. vastu 1. oktoobrit muutus olukord Tartu brigaadi vasakul tiival. Viljandi üksik pat. oli sunnitud valgete Petseri rügemendi energilisel pealetungil taanduma Urvasste kiriku, Uhtjärve jõe juurde. Tartu brigaadi staabis saadud andmeil oli oodata 1. oktoobri hommikul valgete üldist pealetungi. Et mitte lahingut vastu võtta ebasoodsas olukorras ja halval kaitsepositsioonil, siniste brigaadi pealik otsustas 1. okt. kell 0400 oma osad Kurenurme positsioonilt tagasi tõmmata ja organiseerida kaitse soodsail Kraavi positsioonil Tsooru-Antsla maantee, Kraaviküla, Uue-Antsla mõisa, Urvasste koolimaja joonel. Nii kujunes 1. oktoobril Tartu rügemendile taandumise läbiviimine ja kaitse organiseerimine, Võru rügemendile pealetungilahing.

Tartu rügement lahkus Kurenurme positsioonilt 1. oktoobril pimeduse katte all jättes sinna kontaktiosad, igast võitlusjärku kompaniist 2 jagu. Palu, Vaabina as., Selli küla jõe juurde jättis rügement katteosad: Selli külasse — kaks jalaväerühma, Vaabina as. — jalgratturkompanii, Palu karjamõisa rajooni — eskadroni. Katteosade ülesanne: kattepositsioon sisse võtta kell 0400, katta rügemendi tagasitõmbamist Kurenurme positsioonilt ja rügemendi kaitse organiseerimist Kraavi positsioonil. Vastupanupositsiooni rügement organiseeris Kraavi positsioonil,

Tegevus manöövri teisel päeval.

et jätkata siniste koondumist (v. skeem nr. 2). Rügement oli lahinguvalmis uutel positsioonidel kell 1930.

Manöövri teisel päeval Võru rügement algas pealetungi kell 0630 (v. skeem nr. 2), esijärgus kolm pataljoni. Pealöögi rügemendi pealik otsustas anda rügemendi vasaku tiivaga, kus maastik soodustab pealetungi. Pealetungile asudes rügement ei leidnud siniste vastupanu Kurenurme positsioonel, läbistas need ja jõudis siniste kattepositsioonide ette Vaabina, Selli küla juurde. Pärast lühikest lahingut kell 0800 vallutasid rügemendi võitlusjärgu osad Vaabina asunduse, Selli küla joone. Edasi rügement teostas lähene-mise siniste Kraavi positsioonidele. Siin sattus juba rügement siniste suurtüki- ja kuulipildujate tule alla, mis sundis teda peatuma ja kallaletungi organiseerima.

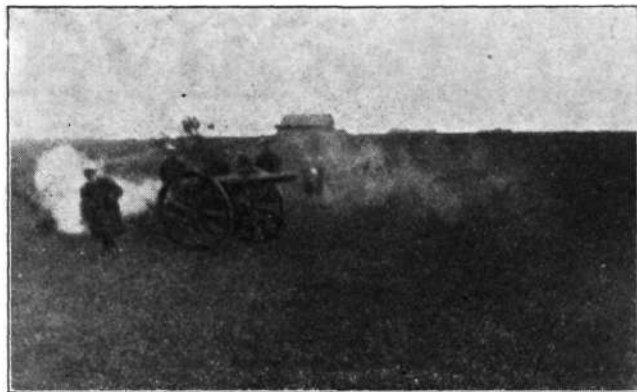
Kell 1030 Võru rügement asub ründama Kraavi positsiooni, andes pealöögi raudtee ja Kraavi kiriku suunas. Kell 1100 lõpetatakse manöövri tegevus enne kui on selgunud valgete pealetungi edu siniste Kraavi positsioonidele.

See on lühidalt manöövri tegevus kahe päeva jooksul, mil manöövri juhatus võimaldas mõlemal poolel tegutseda mitmes olukorras ja tegevuse alal: luure, pealetung, kaitse ja taandumine. Milliseid tulemusi ja õpiseid annab möödunud manööver, sellest edaspidi; enne aga peatume veel manöövri tegevuse juures pärast operatiivtegevuse lõppu.

Manöövri üksuste paraadrännak.

Pärast manöövri „lahinguid“ mõlemad vastaspoolde — sinised ja valged — kogunesid Nässmõisa juures väljal, kust algas paraadrännak Antsla alevisse manöövri lõpuarukselise ja ühisele lõunasöögile. Kui manöövri tegevuse ajal üksused laialipillatuna ja kohanedes maastikule orgudesse ning metsasaludesse kadusid ja lahinguväljad tühjusest haigutasid, siis seda võimsam oli pilt, kui kõik üksused kogunesid Nässmõisa juure, kus avar nurm ja heinamaa jäid kitsaks. Kell 1230 algas paraadrännak. Korrapäraseis ridades marssisid jala-, rattur-, ratsa-, suurtükiväe-, raskekuulipilduja-, side- ja õhukaitse üksused 8 orkestri helide saatel Antsla alevisse, kus nad riigivanema ja kõrgete külaliste eest mööda defileerisid. See oli võimsaim pilt kaitseliidu üksmeel-est, distsipliinist, mehisusest ning riigikaitseks valmis-olekust. Kui hiljem Antsla elanikelt, kes manöövri tegevust jälgisid, küsiti, mis oli ülendavaim, meeldivaim ja mõjuvaim manöövri tegevuses, siis oli üksmeelne vastus — paraadrännak läbi Antsla alevi.

Paraadrännakule järgnes lühike manöövri arutus Antsla spordiplatsil, kus riigivanem ja kaitseliidu ülem tänasid kaitseliitlasi ja naiskodukaitsjaid armastuse ja suure hoole ning innuga tehtud töö eest. Manöövri arutus lõppes traditsioonilise meeltülendava lauluga:

Patarei tulistamas

„Eestimaa, su mehe meel pole mitte surnud veel.“ Maitsti naiskodukaitses poolt valmistatud maitsvat lõunasööki ja siis sõitsid malevlased ešelonidega oma kodukohtadesse, viies kaasa uusi õpiseid ja uut jõudu Eesti kaitseks.

Manöövri õpiseid.

Esimesena peab märkima suuri edusamme õpetegevuse alal. „Konarlused“, „kodused tegutsemised“, „kuhjumised“, „üksuste segimine“ on kadunud või neid tuleb ette harva. Need edusammud on pealike ja malevlaste edasipüüdliku töö ja tahte vilid. Pealikud oma enamuses kogenevad oma üksuste juhtimises. On tunda üksuse kindlakäelist juhtimist, aga tuleb ka ette, kus pealik massi sekka kaob ära. Tuues esile neid häid külgi ei või veel ütelda, et oleme väljaõppe alal jõudnud kõrgele tasemele. Palju tuleb ette puudusi. Kui tunneme neid, siis saame neist üle.

Esiteks, pealikud. Nende kaader kasvab ja täieneb. Paistavad silma pealike energilised ja külma-verelised lahingukäsud ja korraldused. On kuulda käsklusi tulejuhtimiseks ja üksuste edasiliikumiseks. Tundub, pealikul on vaja rohkem julgust ja aktiivsust tegutsemises, rohkem iseteadvust ja usku oma võimeisse, rohkem tähelepanu ja süvenemist olukorda, rohkem sõjamehelikke lühikesi, selgeid käsklusi, rohkem kaljukindlust oma üksuse vaos hoidmi-

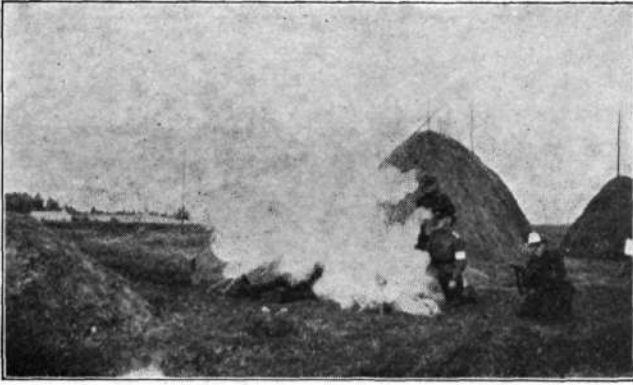
Suurim valmisriiete-äri Eestis

K.-m. „ERPE“ Viru tän. 22
telef. 446-94

soovitab suures valikus igaks hooajaks
daamide ja härrade valmisriideid

ning riidekaupa meetri viisi. Tellimiste vastuvõtmine ja täitmine korralik
oma töökojas vilunud juureloikaja juhatusel.

Kõik meilt ostetud riided pressitakse maksuta.

Fugassimehed

ses ja juhtimises. Koos taktikaliste oskustega arenegu need omadused.

Teiseks, kohanemine, varjumine ja varjatuna edasi liikumine. Need alad ei taha hästi välja tulla. Aga neist ei saa ka üle üksi käskude ja korraldustega. Kohanemist ja varjumist tuleb kasvatada sportlikult ja peamiselt pealikute eneste eeskujuga. Need alad on kui sõjalis-sportlikud toimingu, mida tuleb võtta armastusega ja mis nõuavad oskust ning painduvust. Sportlane, jahimees, võistluslaskur kiindub oma alasse, teda seob huvi, ta võidab püsivusega kõik raskused. Niisama kiindunult, huvi, armastusega, sama sportliku oskusega peame võtma taktikalises tegevuses kohanemist, varjumist ja edasilikumist. Ei ole kunst tegutseda püsti, tulistada vastast lahtiselt positsioonilt, teha hüppeid lagedat maad mööda, vaid kunst on tegutseda varjatult, kunst on vaenlast oma ootamatusega üllatada. Kui taktikalises tegevuses võtame omaks need sportlikud põhimõtted, need üllatusnõuded, siis kohanemises, varjumises ja varjatuna reeglipärasel edasilikumises kaovad ette-

heited. Eeskätt peavad aga pealikud need mõtted ja nõuded omaks tunnistama. Jahimees, sportlane, võistluslaskur võidab huvi ja armastusega raskused, need valmistavad temale veel lõbu ja tõstavad indu. Võttes taktikalist tegutsemist sportlase seisukohalt tunneme sellest kahekordset rahuldust.

Kolmandaks, vaatlus ja julgestus. Ilma vaatluseta on iga üksus pime, julgestamata satutakse vaenlase poolt valmistatud lõksu.

Neljandaks, raskekuulipildujate üksuste tegevus. Nende kohta vahekohtunikud märgivad, kui mitte kõik kiitvaid, siiski täiesti rahuldavaid otsuseid.

Viiendaks, sideüksuste tegevus. Kaitsel töötas side hästi. Pealetungil sideühendust alal hoida on raske ja ka siin lonkas side. Sidevaatlejaid kasutati vähe ja tihti moonutasid nad saadetud teated või suusõnalised käsud. Ei nõutud käsu kordamist.

Ratsaüksuste tegevust vaadeldi luuretegevuse kirjeldamisel. Jääb veel tähtsaima väeliigi — suurtükiväe — tegevus. Kõikjal saab meeskond kiitva arvustuse osaliseks. Aga kõigi meeskondade koostöö ja juhtimine ei klapi. Liikuvus sõjas täidab suurtükivägi oma ülesanded, kui tal on alaline koostöö jalaväega, kui patareist on vaatluspunktid jalaväe võitlusjärgu joonel, kes iga silmapilk kutsuvad välja suurtükiväe toetuse. Vaatluse organiseerimine hilines, koostöö ja side jalaväega lonkas. Siis patarei positsiooni organiseerimine: positsioonile asumine, möödumine, laskeandmete valmistamine, side ja ühenduste loomine, tagavara-positsiooni ettevalmistamine — neil aladel tuli ette konarlusi. Koostöö jalaväega ja positsiooni organiseerimine nõuavad manöövril tegevusevilt patareidelt viimistlemist. Vast on kasulikud selleks patareide õppused vähemate jalaväe üksustega (ka kompaniidega), kus nendele aladele vaja pühendada suuremat tähelepanu.

A/S. „EESTI REISIBÜROO“

Peakontor: Tallinn, Kinga t. 3, tel. 433-20.

Osakonnad: Tartu, Suurturg 7, tel. 3-72. — Pärnu, Rüütli tän., „Endla“ majas, telef. 113.
Telegrammide aadress: „ERBO“, Tallinn, resp. Tartu, Pärnu.

Raudteepiletite eelmük: a) kodumaale kõikidesse jaamadesse; b) välismaale kõikidesse suurematesse linnadesse.

Esindused ja agentuur kõikidelt suurematelt Euroopa reisibüroodelt. — Ringreisipiletid turistidele. — Rahavahetus ja valuutamüük reisijaile. — Välismaa passide ja viisumite muretsemine. — Laevasõidupiletid kõikidele kodumaa ja Baltimere liinidele. — Ookeanilaevade piletid Inglise, Saksa, Prantsuse, Rootsi, Itaalia ja Ameerika liinidel kõigisse maailmajagudesse. — Kanadasse piletid Canadian Pacific Railway Co. liini peale. — Õhusõidupiletid „AERO“, „DERULUFT“ ja „LOT“ liinidele.

V HÕIMUPÄEVIKS

Seisame viiendate hõimupäevade lävel. 21. ja 22. oktoobril tuleme jälle kokku, et kinnitada ligidate ja kaugete hõimude ühtekuuluvust, näidata hõimuliikumise tõsist sisu ja olemist.

Omaaegselt ärksamate tegelaste tagasihoidlikust algatusest on välja kujunenud vägev liikumine, millele ei suuda enam takistust teha hõimude laialipaisatud olek, soome-ugrilasile mitte just hellitavalt suhtunud rasked ajaloorattad ja kogu maailma pidurdav ajavaim. See ei ole enam üksikisikute erihuviline harastus, vaid hõimuliikumine on saanud rahvaste ja iseseisvuse tulekuga hõimuriikide asjaks. Aastatuhandete vältel saatuse tahtmisel laialipaisatud hõimude kokkutoomisele ja omal ajal Euroopa mandril nii vägeva Soome-Ugri ühiskultuuri mõju üldisele jälle-tunustamisele töötab edukalt hulk hõimu-organisatsioonide ja keskorganite. Hõimuriikide kutsel toimunud senised neli kultuurkongressi on olnud hõimude unustamatuiks kokkusaamise päevadeks ja jõulisiks enesetunustamise võimalusiks. Tohiks ja tahaks loota, et järjekordne viies kongress, mis ärapidamisele tuleb Eestis, oleks suure kandejõuga jatkaks kõigele senisele.

Hõimutegevus kuulub rahva kultuurpoliitiliste püüete valdkonda, seepärast tuleb sellesse töösse rakendada ja kaasa kutsuda kogu rahva vaimuelu korraldav aparatuur — kodu, kool, kirik ja seltskond. Tunduvad ülesanded on siin asjaosalise rahvuse kultuuri juhtidel — ta intelligentsil. Hõimumaade ülikoolid ongi selles arusaamises asutanud eneste juures vastamisi hõimukeele õppetoolid. Teadlased, esijärjekorras ajaloolased, keele- ja muinsusteadlased on ära teinud suure töö hõimukultuuri uurimisel, nõrgemate hõimude juures nende äratamisel ja säilitamisel ning üldse Soome-Ugri üldkultuuri parandamisel ja viimisel maailma kultuuri keskusisse. Järjest on kasvanud ja kasvamas liginemine ka teistel teadusaladel. Kui tõusis vaidlus hõimude sugulusküsimuse ümber — löid asjale usutavalt kaasa antropoloogid. Teoloogid on lahendanud usulisi küsimusi. Ja olukordades, kus on olnud vajaline selgitada hõimuliikumise suhteid riigipoliitilise ja majanduspoliitilise rutiiniga — on juristid ja majanduselu inimesed ütelnud oma sõna. Rõõmustaval viisil tõmmati üldisse töösse läinud kongressil laialaualisel tegelemisel ka muudelt rakendusvaladelt. Tohiks loota, et sellele kõigele toob

lisandavalt veel rohkem elevust hõimumaade teadlaste vahetus, mis leiti olevat nii vajaline läinud hõimutegevusjuhtide nõupidamisel sel sügisel Tallinnas.

Ka võrsuv intelligents jätkab oma hõimutööd. On see nüüd tingitud praegusist aegadest või muust, kuid mulle näib, et üliõpilase töö peaks sel alal olema vahet veel sügavasisulisem kui see on praegu. Üliõpilaste hõimupidustused on liig paraadiloomulised. Varemmail aegadel oli just kui tuuma natuke rohkem.

Kirjanduses ja ajakirjanduses on kontakt olemas. Samuti kujutavas kunstis, teatrielus ja rahvaste muinsusvarade valdkonnas. Tahaksin loota, et elmainitud nõupidamise otsuse kohaselt näeme nendel aladel varsti veel suuremaid kokkupuuteid ja elevust.

Tähtis ülesanne hõimuliikumises on koolil ja noorsoo-organisatsioonil. Siin võrsub meie tuleviku jõud, kellele paneme lootusi, et nad suudaksid jätkata Soome-Ugri ühishoone restaureerimist. Hõimunoorsoo üksteisele ligitulekut on pidurdanud viimaste aegade majanduslikud olud ja vastastikune vähene keelteoskus. Ka siin otsitakse praegu lahendusteid. On ammu olnud juttu hõimukeelte õpetuse sissetoomisest meie koolide kavva. Siin peaks küll olema esimeseks sammuks nõue, et kõik emakeele õpetajad peaksid olema suutelised andma õpetust ka hõimukeeltes. Tuleb suurel määral hoolitseda hõimuisulisel noorsoo-lugemisvara juuresoetamise eest. Noorsoo kasvatuses peab peale rahvusliku põhijoone punase juhtniidina jooksma läbi tugev hõimuaade.

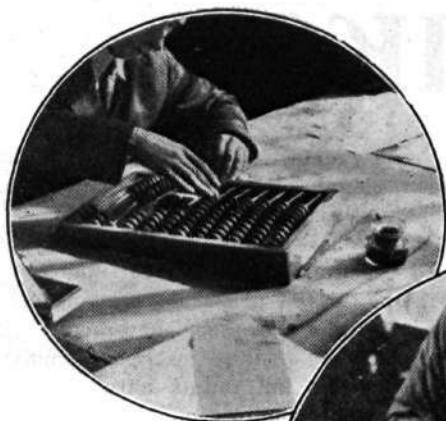
Hõimutegevusest ei ole eemal seisnud ka meie kodude julgeolekut kindlustav kodukaitse organisatsioonid. Ühine võitlus oma vabaduse ja olemasolu eest seob hõimuseõjamehi veel tänapäev. Puht sõjaväeliste kokkupuutumiste kõrval on siingi tugevaks koostöö sideme aluseks hõimutunne ja arusaamine hõimude ühispüüete tarvidusest nende visas võitluses oma tõe ja õiguse eest.

Eelolevail hõimupäevadel tahame kõik tõestada, et meil on arusaamist hõimuliikumise sügavast tuumast. Meie, eestlaste, hoidudes kokku kodu- ja välismaail, sõlmes lähemaid kultuurilisi sidemeid hõimurahvastega, tõuseb meie ühisjõud, mis meid õigustatult lubab kaasa rääkida ülemaailmseis kultuuri küsimusis. Seepärast kiuste raskeile aegadele tuleme ka tänava kokku ja selgitame, mis sel alal meil suudetud ära teha ja mis on meie kohus siin tulevikus teha!

A. Treufeldt.

Meie pere

Ametnik . . .

töoline . . .

põllumees . . .

jätavate vabal hetkel oma töö kogu ta muredega ja koonduvad ühiseisse ridadesse, ühises mundris ja ühisel soovil: leida sellest enesele, oma perekonnale ja riigile usku tulevikku, visadust ja jõudu vastupanuks eluraskusile. Kui ollakse koos, kaob mure, vaen ja viha. Kaob hall äripäev . . .

sädemete vihke tulikuumalt raualt sepikoja nõrgises hämaruses. Mõirgavad läikivad masinad, purustades oma tuhandehambulises suus toormaterjaale, andes neile kuju ja vormi. Helisevad raud ja teras, lauldes hümni tehnikale, inimaju saavutusele.

Siin töötab Eesti mees, pingutades oma lihakseid, haarates vasara ja viili.

*

Loojenev päike valgustab madalalt värsket, lõhnavat mulda. Raskelt painutab pea valminud viili, oodates hoolitsevaid käsi, mis koguksid teda salve. Kindlalt sammub põllumees adra järel, hoides seda tugevate pahklike kätega. Nõörsirged vaod tähistavad ta rada, annavad ta lastelegi elu-suuna. Siin töötab Eesti mees palehigis oma armsaks saanud maalapil.

*

Nad kõik peavad võitlust, kibedat võitlust oma igapäevase leivakannika pärast. Hoolega, mõõtmatu visadusega ja raugematu tahtejõuga, mis on neil ainsaks päranduseks paljukannatanud esivanemait.

*

Kuid siiski ei lase nad endal elumuresid kasvada üle pea. Vabal hetkel, kuigi nad peaksid selle endalt varastama, leiavad nad võimaluse tulla kokku, ulatada üksteisele kätte, tunnuseks, et nad on leidnud ühise, õilsa töö, kus nad süvendavad eneses julgust, vaimuteravust ja sitkust. Siin tunnevad nad, et neil on väga palju seda, mis on aidanud neid üle raskete aegade, mida veeretatakse nende teele halastamatu ajalooratas.

Nad on leidnud ühise töö — kodukaitse töö. . .

Krabisedes lendavad suled üle paberi, kirjutades ridu paksudesse raamatuisse. Klõbisevad kirjutusmasinad ja arvelauad. Maadleb inimõistus tohutusuurte arvude ridadega ja seaduse paragraafidega. Tiliseb telefon, puistab võimsaid laineid eetrisesse raadio. Tulevad ja lähevad telegrammid, käsud, korraldused. Kõliseb raha . . . Siin töötab Eesti mees oma mõistusega.

*

Vinguvad saed, pauguvad vasarad ja vuhiseb lõõts. Purskab

liikmeid . . .

Kulda, seda sügiskulda pudenes puudelt, kui löime lahti lahingu Antsla ilusal maastikul. Olime seal koos hulgakesi ühises meeleolus, kahju ainult, et kodu ootas meid töö, mis kutsus tagasi liig ruttu selle ühise suurtegevõtte, sügismanöövri, juurest. Oleksin tahtnud nagu rohkem olla seal, veel kauem lasta rääkida relvadel õigusest ja tõest, veel kauem tunda seda jõudu lihasis ja soojust südames, mida andis meile meie väikese isamaa saamisloo suurim tegur — ühtekuuluvuse tunne. Et oleksid tunnud ka need, kes vaatasid meie ühisele üritusele pilkest virilaks tõmbunud lõustal, et ühenduses on jõud, mis annab meile suurima ja pühima meie elus — rahvustunde.

„Ühenduses on jõud,“ ümises endamisi ürginimene, kui ta veeretab eemale oma koopasuu ette kukkunud kivi koos teiste samasuguste koopaelanikega. „Ühenduses on jõud,“ tuikas meie soontes, kui õiendasime oma iseseisvuse ja vabaduse küsimust relvadega aastate eest, kui olime veel üsna poisikesed ja lõdisesime lahinguväljadel näruseis riideis, püssitorts külmast konksukiskunud kätes, ja meie ei kuulnudki, kui korises meie kõht näljast. Ja uuesti helises see meie kõrvus, kui lamasime Antslas metsaserval kraavis keset kahisevaid, kuld kollaseid lehti — keset kodumaa kulda, näoga nii ligidal emakesele maale. Kõht oli täis eesti

naise keedetud toitu, südames lainetas vabaduse rõõm. Soe hakkas sellest!...

„Olen oma isa poeg,“ ütles see pisikene noorkotkas, kes sibas mööda teed, šrapnellide laskmise kahur seljas ja šrapnellid kotiga käes. „Olen oma isamaa poeg,“ ütles nõgistunud näoga tööline, kui jättis hetkeks oma igapäevase töö ja ruttas manöövri. Tunnen teda hästi. Ta elab mu kõrval korteris ja olen näinud teda aastaid minevat hommikuti vabrikusse tööle ja tulevat sealt õhtul. Ütles seda vist ka see Valgamaa põllumees, kes oli tulnud manöövrile koos naise, sulase ja hobusega. Ei usu, et keegi meist oleks mõelnud teisiti!

Lõppenud on manööver. Jälle näen minevat töölist oma kõrvalkorterist hommikuti tööle. Jälle askeldab põllumees oma maalapikesel, koos naise, sulase ja hobusega. Lõppenud on ka sügiskulla sadu ja tormiilid kihutavad viimseid lehti üle porise maa. Aga mälestused on jäänud nii helgeina ja soojadena ja nad soojendavad meid kogu pika ja pimedada talve kes-tes, kuni hakkab meid jälle soojendama kevadpäike, tärkab uuesti elu ja jõuavad tagasi lõunast rändlin-
dude lõpmatud read...

Tallinnas, viinakuus 1933.

Heikki.

VÄIKESED KANGELASED

Alati on olnud inimesil vajadus kangelasi austada, igatsus näha kehatatuna oma mees-ideaali üksikutes kujudes, milliseid nad võiksid imetella inimvooruste ja -omaduste kõrgeima kehatuse tipuna. On arusaadav, et vanadel aegadel see austamine kuulus peagu eranditult sõjamehele-kangelasele, tugevale, kes võitluses mees mehe vastu suutis paisata maha enamiku vaenlasi, vahvale sõdurile, suurimale väejuhile, võidurikkale kuningale. Sest et tol ajal valitses maa peal igavene võitlus, ja sõda oli see, mis pakkus mehele parima, peagu ainsa võimaluse üles näidata mehisust, julgust, endasalgavust ja üliinimlikku vastupidavust. Oma kangelaslegendides andis rahva fantaasia võidupalmi tugevaimale, vapraimale, ustavaimale, kuid ikka mõõgamehele, näiteks Kalevipojale, Suur-Tõllile, Lembitule...

Kuid nende müütiliste kangelaste taga, kes istuvad müstilistel kõrgetel troonidel, peitub ka kangelasi, kes pole ümbritsetud mõõgaklirina aupaistest: lihtinimese eneseohverdus armastuse, sõpruse ja inimlikkuse eest; endaohverdus, mis nõuab mitte vähemat hinge-suurust kui oma elu mängupanek lahingumõllus. See väike kangelaslikkus on olnud kõikidel aegadel, ainult seda ei tunnustatud sageli või ei peetud seda küllalt vääriliseks, et seda üles märkida ajaloo raamatus või jäädvustada kivis ja rauas. Ainult vahest luuletajad on omanud pilgu väikeste, igapäevaste kangelaste jaoks ja on jäädvustanud nende teod: nii näiteks on jäädvustatud selle tütarlapse kangelastegu, kes pantis oma elu, et päästa kogu perekond veehädast, ja maksis seda oma eluga, selle lootsi kangelastegu, kes hoiatas laeva kaljudele sattumast ja kelle paadi lained ümberpaisatuna uhtusid maale, selle ema kangelastegu, kes päästis oma lapse lõvikäppade vahelt...

Kuid ajaloo kriitiline uurimine on n.-nim. kangelasilt röövinud palju nende aupaistest. Me teame, et mitte kõik pole olnud kangelased, kes on võitnud lahinguid ja olid dekoreeritud aumärkidega. Eriti avas meil kõigil viimane sõda silmad tõelise kangelase mõist-

miseks, mis leidnud suurejoonelise jäädvustamise n.-u. tundmatu sõduri hauas — see hulk tundmatuid kangelasi, kes jäljetult hävinud granaatide ja kuulipildujate terassajus ja kaitsekraavide mudas.

Meie ajajärk omab teisi kangelasi. Need ei võrsu lahingumõllust, kuigi nad kõik on võitlejad, kuigi nad julguselt ja eneseohverduselt tõusevad kõrgele ja saavad inimkonna säravateks eeskujudeks. Nendest vaikivaist, väikesist meie aja kangelasist olgugi siin jutustatud.

Viini linna keskhaigla hoovis seisab ühe noore arsti, dr. Mülleri, rindkuju. Ta on ohverdanud oma õitsva elu teadusele ja oma kaasinimesile täies meelemõistuses. Õnnetu juhtumi läbi avati klaas katkupisilastega ja hirmus haigus nakatas üht põetajat. Noor arst laskis enda sulgeda haigetuppa ühes haigega, et ravida teda ta surmani ja võtta käsile kõik abinõud haiguse levimise vastu. Kuid ta nakatus ise katkust, mida ta ka ette nägi, ja pidas kuni agoonia saabumiseni päevaraamatut, märkides täpselt kõik üles ja kirjeldades Viinis seni tundmatu haiguse arengut. Arstkonna auks tuleb öelda, et pärast noore arsti surma, kui pidi tungitama katkutuppa, soovisid seda teha paljud arstid vabatahtlikult. Õnneks jäi dr. Müller viimaseks haiguse ohvriks Viinis.

See teaduse huvides kangelassurma näide annaks end korrata paljudel teistel aladel. Nii võiks siin mainida lõunanaba leiutaja kapten Scott'i surma, kes, et päästa oma reisi teaduslikud tulemused ja et päästa oma seltsiliste elu, jäi üksi maha polaaröö üksildusse ja seal lootuseta päästmisele hingerahus ootas surma... Hiljem leiti ta laip ja põrutavad märkmed ta üksilduse ja kangelasliku surma viimaseist päevist.

Need mehed, kes kehatavad meie päevil meile kangelase mõiste, on kindlad vähemalt väikesele osale sellest aust, mis neile järgneb. Kuid on olemas kangelasi, kes väärivad mitte vähemat au, kes ohverdavad oma elu ainult oma kohuste kangelaslikust mõistmisest, ilma et nad ootaksid tänu või tasu, ainult selleks, et

Olen firma M. Andreeseni teenistusest lahkunud ja iseseisva

rätsepaäri avanud.

Võtan vastu tellimisi igasuguste ülikondade ja mantlite valmistamiseks. Töö headuse eest täieline vastutus. Esimese klassi tööjõud. Soliidne, moodne stiil.

Mõõdukad hinnad.

Tallinn, S. Karja 6—3, telef. 468-37.

Julius Kull.

päästa teisi. Nendele ei ole püstitatud ausammast, on isegi juba ammu ununud nende nimi.

Või kas pole kangelane too raadiotelegrafist, kes inglise aurik „Vestris'e“ hukkamisel enne viimse mehe päästmist keeldus laevast maha minemast, kes oma SOS-kutse ajas igasse 4 ilmakaarde ja oma viimse lausega „Tont võtku seda laevakiikumist“ vajus mere-sügavusse?

Ja milline lihtsate inimeste kangelassuuruse näide sai veel hiljuti teatavaks kogu maailmale, kui Madridis suurteater sattus leekidesse! Esmalt võttis tuld kerge eesriie, siis hüppas tuli üle näitelavale. Hiiglasuur oht, nagu igaüks seda võis näha. Ja sellal, kui leek järjekindlalt tungis edasi, istusid orkestris muusikud ja mängisid, mängisid. Seega taheti ära hoida paanika, rahustada ehmunud teatripublikut. Ja sellal, kui kõik tungisid väljakäikudesse, ehmunult, surmahirmus, hülunud vaatest põlevaile aampalkidele, sellal, kui täiskiilutud treppidel elajaliseks muutunud enesealalhoiu instinkt raius endale teed nuga ja hammastega, selles surmõudses maailmas mängis see orkester lõbusa valsi, kuni põlev lagi varises kokku muusikute peade peal ja neid mattis leekide suitsu ja tuha alla. Kas ei kahvatu sellase kangelasteo ees tuhandeaastase heroismi sära?

Ajalookirjutajad armastavad harilikult rääkida rahvaste kangelasajajärgust, kui nende tuhandeaasta-

ses olemasolus leidub ajajärke, millede vältel üksikute rahvaste sõjalised voorused tõusevad eriliste suursaavutusteni. Ja need on ikka ainult meeste voorused, milledele rahvad võlgnevad ajaloolise tänu. Seejuures unustatakse ebaõiglaselt naiste kangelaslikkus, mis kõikidel aegadel õitsis vaikselt ja tähelepanematult ja mis, kui tahame olla õiglased, meid iga päev jälle ja uuesti peab haarama. Millised on kangelasteod ja millised oleksid need kangelaskannatused, mis oleksid võimatud emale?

See oli umbes 15 aasta eest, kui ühes väikeses Eesti linnakeses, kust olen pärit, maeti üht vaest, väikest eidekest, kes pesunaisena aastast aastasse, varahommikust hilise õhtuni, seisis ühes keldrikongis pesupali ees, alati kõhides, küürus jooksvahaigusest, valust moonutatud näoga. Ainult kord nädalas pani ta endale selga kuivad riided ja läks omaette naeratelles posti peale, et kõik nii kibedasti teenitud raha saata ülikoolilinna, kus õppis ta poeg. Ta suri pesupali ääres rõõmuehmatuses, kui ta sai kätte kirja, milles ta poeg talle teatas, et ta on sooritanud doktori-eksami.

See lugu on mulle nii selgesti jäänud meele see pärast, et poeg hiljem sai kuulsaks juristiksi ja viimaks võimsaks ministriks. Kas see väike, vaene pesunaine polnud kangelane?

Ta oli enam: ta oli ema.

K. Anton.

Ettenägelik ja hoolitseja pereisa

kindlustab elu oma perekonna ja enda hüveks Eesti Lloydis, sest selle seltsi laiaulatuslike soodustustega moodne elukindlustus on kindlaim tuleviku tugi. Julgelt võivad sammuda tulevikku need, keda kaitseb

EESTI LLOYDI
elukindlustus.

Moondamine rännakul.

Ratsaüksuse rännaku organiseerimisel peale teiste rännaku nõuete tuleb erilist tähelepanu pöörda moondamisele.

Selle eesmärgi saavutamiseks on eeskätt tarvis hoida saladuses oma liikumise (rännaku) eesmärk. Kõik ettevalmistustööd, kõik käsud ja juhtnõõrid ning eelseisva rännaku eesmärk olgu teada võimalikult vähemale arvule isikuile. Pealeselle peab meeskond hoiduma jutuajamisist sõjalisel teemil kõrvalisikutega, kellede hulgas võib ette tulla vaenlase salaagente. Seevastu on tarviline levitada valetateid eesmärgiga, et viimased salaluure kaudu jõuaksid vaenlaseni.

Ratsaüksuste liikumist peab eeskätt peitma vaenlase luurelennukite vaatluse eest. Abinõud selleks on kaheksugused: esimesed on olenevad ratsaüksuse rännaku organiseerimisest ning täidetakse rännakul lakamatult; teisi kasutatakse ainult perioodiliselt lennuki ilmumise momentidel. Viimaseid on suuremate ratsakolonniidega raske läbi viia.

Alat'sed moondamisabinõud on: esiteks — liikumisteede valik. Ratsakolonni, mis liigub päeval, lagedal maastikul, maanteed mööda, on võimatu peita. Seepärast on tarvis valida ratsaüksuste liikumiseks kõrvalteid, mis läbibistavad enam-vähem kinnist maastikku. Mitmekesine, kirju maastik eriti soodustab moondamist. Pealeselle on kõrvalisi teid mööda liikumine eelistatav ka seepärast, et suured maanteed on enamalt jaolt vaenlase luure objektiks. Parimaks ratsaüksuse peitmise abinõuks on ratsaüksuse jagamine väikestes kolonniidesse, missugused liiguvad eriteid mööda. Väikesed ratsagrupid teedel leiavad endale kergemini varju kui suured.

Kõige kindlamaks moondamisabinõuks on rännaku teostamine öösel, alates rännakut õhtul ja lõpetades ta hommikukoidikul.

Moondamist rännakul tunduval määral soodustavad: paks, madal pilvitus, udu jne.; kuid siinkohal peab arvestama asjaolu, et ilm võib ruttu minna selgeks ning liikuvaid ratsaüksusi tuua „lagedale“. Seepärast peab õigel ajal seda asjaolu arvestama ning ka teisi moondamisabinõusid hoidma tagavaraks (kasutades eeskätt liikumiseks mitut teed).

Võib juhtuda, et rännak-liikumisel ühtki neist moondamisvõtteist ei saa kasutada: tuleb liikuda päeval, hea, selge ilmaga, lahtisel maastikul, enam-vähem suure ratsakolonniiga. Sel juhtumil tuleb loobuda ratsakolonni peitmise mõttest. Tuleb moondamisele esitada teisi nõudeid; tuleb vaenlast petta meie ratsaväe arvu suhtes.

Et ratsanike arvu näidata suuremana kui see tegelikult on, seks peab suurendama kolonni pikkust: suurendama distantse ja ka intervale. Näiteks, et vaenlase lennukilt vaatlajale anda suure ratsakolonni ilmet, võib väikest ratsakolonni pikendada kuni kolonnini ühena, kus üksikud ratsanikud liiguvad malekorras.

Kui liikumise ajal on võimalik tõsta tolmu — on see heaks abinõuks anda vaenlasele ebaõiget pilti meie ratsaväe suurusest. Kui tolmu tõstmiseks puuduvad võimalused, on soovitatav vaenlase lennukite ilmumisel tarvitada suitsukatet.

Ratsanike arvu vähemana näitamine saavutatakse vastupidiselt: lühendatakse intervale ja distantse, liigutakse laiemais kolonnides, näit. jagudena, sellega lühendades kolonnide pikkust (lendur-vaatleja arvestab vägede arvu kolonnide pikkuse järgi).

Kui aeg ja olukord võimaldavad, — siis on soovitatav liikuda ebaõiges suunas selle eeldusega, et suunda muuta kinnisele maastikule jõudmisel või öö tulekul. Ka ebaõiges suunas kõvendatud luureosade väljasaatmine soodustab moondamist. Sel juhtumil peab õiges suunas liikuvate ratsaosade peitmiseks võtma tarvitusele kõik abinõud.

Peab pidama meeles, et kõikide de-

mõnstratsioonide ja ebaõigete liikumiste teostamist peab kooskõlastama kasutada oleva ajaga, hobuste jõuga ja üldolukorraga.

Vaatame, mismoodi peab mitmeis tingimuses ratsaosa liikuma, et lendur-vaatlejale kõige vähem paista silma.

Selleks on tarvis: 1) teada, missugused on ratsaüksusi demaskeerivad tunnismärgid; 2) organiseerida vaatlus, mis vaenlase lennukite ilmumisest õigel ajal teataks.

Rännakule väljaastumise momendist pannakse välja vaatlejaid, kes teatavad kindlaksmääratud signaalide abil vaenlase lennukite ilmumisest. Need vaatlejad asuvad üldkolonnist kõrval, kohtadel, kust on kõige soodsam teostada vaatlust, ja viivitamata annavad edasi tähelepanud. Need vaatluspostid on liikuvad; neid määratakse kahemehelises koosseisus ning asetatakse ratsakolonnist ette, taha ja külgedele. Nad peavad olema varustatud binoklitega, peavad tundma lennukite ja kiiresti saama aru lennukite tunnuseist. Peale üldvaatlujate määratakse veel üksuste vaatlejaid, kes liiguvad üksuse juures, taevast panevad tähele ja ettesaadetud üldvaatlujate signaale võtavad vastu.

Liikumisel on kõik juhid kohustatud hoolikalt uurima maastikku, et tarviduse puhul teda võiks kasutada moondamise eesmärgiga.

Heal juhtumil võib lennukit märgata 2–3 min. enne seda, kui ta jõuab kolonni kohale. Moondamise teostamiseks on veel vähem aega, sest vahest märkab lennuk kolonni enne kui ta jõuab tema juure. Seepärast peavad kõik kolonni osade juhid olema alatiselt moondamiseks valmis.

Ülalt vaadates paistab ratsakolonn silma katkendliku tumeda ribana. Ratsakolonnist demaskeerivaiks tunnismärkideks on liikumine kolmena, juhtide paigutus, kes oma osade ees liiguvad, ning kõrged tolmupilved, mida ratsavägi oma liikumisel tõstab; päikesepaistelise ilmaga on teel näha veel varjud.

Kõik need ratsaüksusi demaskeerivad tunnismärgid tulevad esile ainult siis, kui ratsakolonnist vaadeldakse läheda maa pealt; eemalt võib ainult ratsakolonnist olemasolu teha kindlaks, kuid ta suurust ja liikumise suunda määrata on raske.

Vaatlusteenistus vaenlase lennukite vastu hoiatab ratsakolonnist lennukite ilmumisest, et kolonn õigel ajal jõuaks moonduda. Kuid keegi ei ole vastutav selle eest, et lennuk kolonnist ei märganud juba enne kui vaatleja teda. Viimane asjaolu nõuab ratsaüksusilt liikumist alati nõnda, et moondamismõuded oleksid täidetud.

Suvel on rännakkolonnist kõige soodsam vaadelda maanteel, kus ta paistab välja pika, tumeda ribana. Seepärast liikudes päeva lahtisel maastikul on soovitatav liikuda tee kõrval, jättes maantee vabaks.

Kui aga liigutakse teed mööda, on soovitatav hoida tee äärel, et hoida ära tolmu tõstmist. Päikesepaistel peab hoiduma sellest, et vari ei langeks heledale maanteele, vaid rohuga kaetud maastikule, sest tihti peale juhtub, et ainult varjude järgi võib eraldada ratsaväge jalgväest.

Kui tee ääres on looduslikke varjendeid, peavad kolonnist üksikud osad neid kasutama, liikudes mööda põõsaid, puude all, mööda vilju, kraave jne. Liikudes metsa mööda hargneb kolonn ja võtab, vastavalt metsa tihedusele, mitmesuguseid rivikordi. Kõige soodsam on üksikuil osadel liikuda kolonnist ühena. Lahtisi kohti vältida võimalikult rutem. Päikesepaistel liikudes tarvitada metsa varjupoolset serva. Harvemais metsades, kus on võimalik liikuda puude all, võib tarvitada ka laiemaid rivikordi.

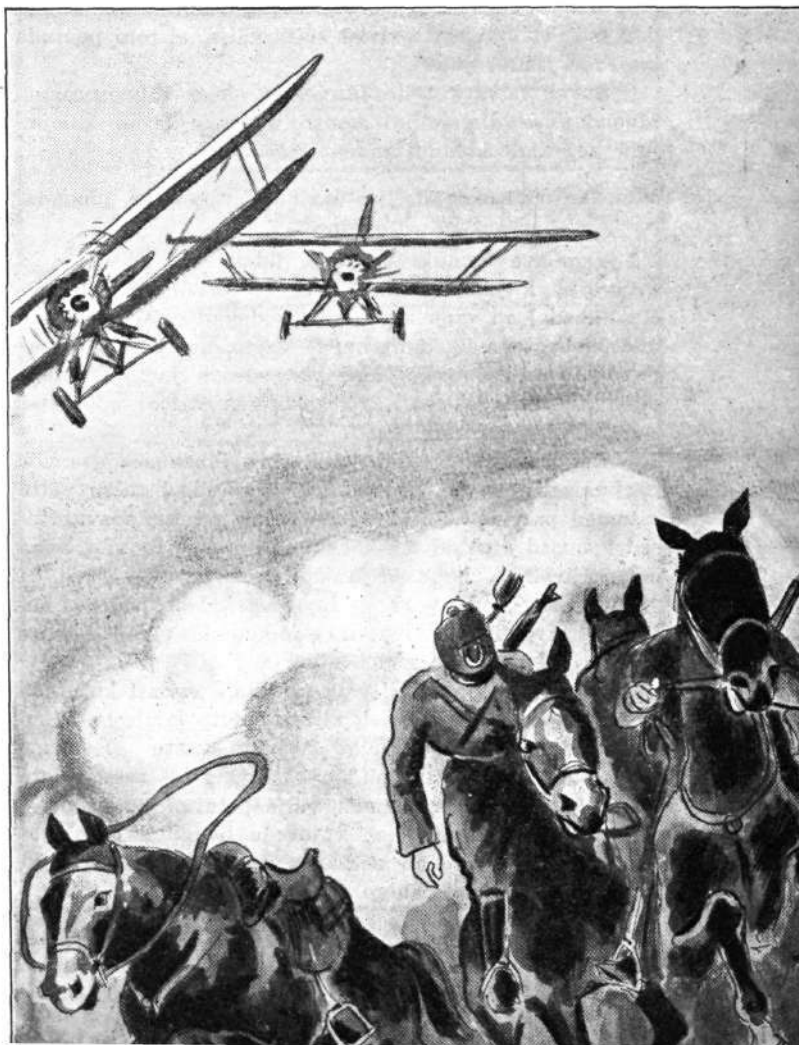
Liikudes asulais tuleb hoida hoonete lähemale, liikudes ühena hoonete varjupoolisel küljel.

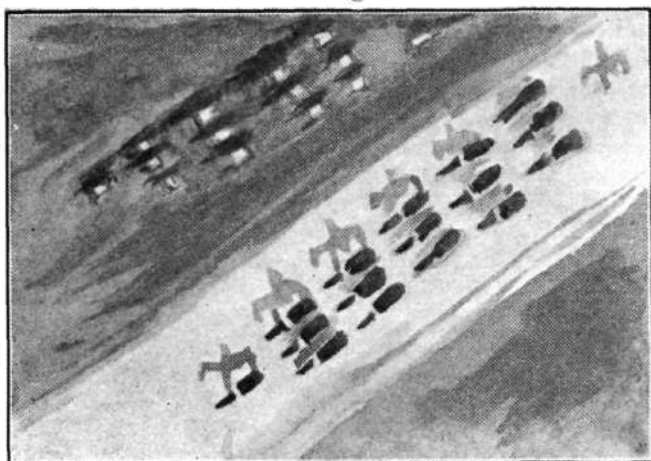
Kui rännaku ajal tuleb minna üle suurte sildade, teostatakse seda, saates kolonnist osadena kiiresti katkest katteni.

Puhkuseks valitakse kohad, mis pakuvad varju, nagu metsad, puestikud, võsastikud jne. Selle teostamiseks saadetakse juba varemalt ette eri luuremeeskondi, kes maastikku uurivad, et mitte jääda puhkama lahtisele maastikule, kui lähedal on olemas varjuline koht.

Talvel, vastupidi, kolonnist on raskem märgata teel kui kõrval, puhtal lumel. Mida suurem ja käidavam tee, seda tumedamana paistab ta lennukilt vaadeldes. Talvel on kõige soodsam liikuda mööda teid; soovitatav on, et vari ei kukuks tee kõrvale, lumele, vaid teele.

Liikumise ajal tuleb täpselt teostada moondamise distsipliini: peab hoiduma kõigist üleliigsest liikumisest; kui kolonn liigub tee kõrval, ei tohi

Ratsaosa kolmena tee peal ja niidul

ka üksikuile ratsanikele lubada liikumist tee peal, ei tohi ilma erilise tarviduseta rivist välja sõita lahtistele kohtadele jne.

Ei ole soovitatav kolonne venitada pikaks, eriti lahtistel kohtadel.

Ei tohi puhkuse ajal minna laiali, vaid varjulises kohas viibides saduldust kontrollida, hobused järele vaadata ja puhata.

Elamuist läbisõidul mitte maha jääda, mitte elanikega hakata jutte vestma: kuhu läheb kolonn, kust tuleb, mispärast, missuguse eesmärgiga, missugune ratsaosa jne., ei tohi loata rivist sõita välja, ei tohi peatuda kaevude juures jne.

Suvel valvata selle järele, et oleks vähem tolmu. Moondamise distsipliini kontrollimiseks laseb kolonni juht aeg-ajalt kolonni endast mööduda.

Väikeste ratsasalkade ja üksikute ratsanike moondamine.

Vaenlase lennuki ilmudes, juhul, kui selleks veel jätkub aega, jääb ratsasalk kiiresti seisma ja jalustub. Kui lähedal on varjendeid, siis peidavad ratsanikud end ühes hobustega üksikult nende varju, asetades hobused puude alla, hoone kõrvale, põõsastesse jne. Päikesepaistelise ilmaga peab ära kasutama varje; põõsastes sadulad okstega kinni katta.

Kui ratsasalk viibib teel ning läheduses esemeid varjumiseks ei ole, siis lennuki ilmumisel tuleb võtta ratsmed paremale ja vasakule nõnda, et tumedavärvilised hobused asuksid tee kõrvale, tumedale foonile, kuna heledavärvilised hobused jääksid teele.

Päikesepaistel peab hoiduma varjudest, pöördes hobuseid päri päikesekiiri; ratsanikud laskuvad hobuse kaelale või peituvad nende alla.

Mõninga juhtumel võib ratsasalk endast kujutada loomakarja. Selleks tuleb kiiresti sõita laiali ja jalustuda; ratsanikud kükitavad hobuste vastu. Hobused söövad rahulikult; kui on kaasas tekid — need visata üle hobuse; kui on olemas väljaõpetatud hobused — siis need võtta maha, et kujutada loomulikku loomakarja. Hobused peab asetama mitte sümmeetriliselt, vaid karjana igasse külge pöörduna.

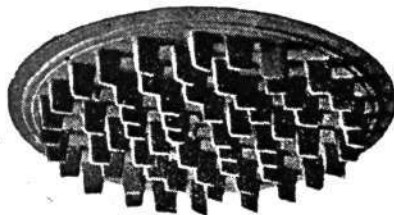
On aega liig vähe, võib seda võtet teostada jalustamata: ratsasalk sõidab laiali, ratsanikud laskuvad hobuse kaelale ning hoiduvad sellest, et ei oleks näha ratsaniku kogu.

Need moondamisvõtted on läbiviidavad ainult sel juhtumil, kui meeskond juba varemalt on saanud vastava väljaõppe; kuid ka ainult siis, kui ratsaosa lahingülesanne seda lubab.

Need moondamisvõtted ei ole vastuvõetavad ka sel juhtumil, kui vaenlase lennukid liiguvad tihti üle pea. Viimasel juhtumil peab juba midagi muud moondamiseks ette võtma, näit. teede valik, kolonni osaline moondamine jne.

Kui ratsakolonn on lennuki ilmumisel lahtisel maastikul ja teisi moondamisabinõusid ega -võtteid pole võimalik kasutada, siis võib ennast peita suitsukatte varju, selleks suitsuküünlaid põlema süüdates. Suitsukatte varju on küll võimatu end üldse ja täieliselt ära peita, kuid ratsaväe olemasolu on siiski võimatu suitsukattes kindlaks teha.

Voor, lennuki ilmumisel, jääb seisma. Heledad hobused jäetakse teele, tumedavärvilised viiakse, kui see võimalik, teelt kõrvale. Mõnikord on otstarbekohane (siis, kui soovime voori näidata vähemana kui ta tegelikult on) vastutulevat voori näidata, — selleks, lennuki ilmudes, pöörab osa vankreid ümber ning liigub vastupidises suunas, kuna ülejäänud vankrid vanas suunas edasi liiguvad. Lennuki möödudes asuvad tagasi sõitnud vankrid kolonni sappa. Selle võttega paistab vankrite arv vähemana, mis ratsakolonniga liigub ühes suunas; vaenlase vaatelejal ei ole võimalik kindlaks määrata kolonni suurust ta voori järgi otsustades. Voori

**Kokkuhoitu, puhtust, mugavust
võimaldab**

A/S.

«AIVAZ' i»

KEEDUPLAAT,

**asetatud rööngaste asemele pliidile
Müügil igas rauakaupluses ning
A/S. «AIVAZ' i» laos. Soo tän. 27**

moondamiseks peab siiski eeskätt tarvitama teisi abi-
nõusid, nagu teede valik, liikumine pimedas jne.

Kui ratsakolonn soovib ennast rännaku ajal näi-
data suuremana kui ta tegelikult on ning selle eesmä-
r-giga ka vastavalt moondub (tarvitab harvemaid rivi-
kordi), siis peab ka voor ennast näitama suuremana.
Selle eesmärgi saavutamiseks peab voori kolonni juure
võtma kõik teel olevad vankrid, neid voori üldkolonnis
liikuda lastes.

Kui liikumine sünnib rajoonis, mis asub vaenlase
aerostaadilt vaatluse piirides, siis tuleb liikumiseks ka-
sutada orge, võsastikke, teid, mis ümbritsetud metsa-
dega või kaetud maastiku völvidega, jne. Ööpimedus,
videvik, udu varjavad ratsaväe liikumist ka aerostaa-
tide eest.

Üksikuid lahtisi kohti võib vältida ka suitsukatte all.

Öisil rännakuil on soovitatav liikuda — võimalust
mööda — valides pehmemat teed, nagu liiv, muld, rohi
jne. Maanteel liikudes on kapjade plagin kaugele
kuulda.

Öösel peab panema erilist rõhku moondamise dist-
sipliinile: ei tohi suitsetada, ei tohi tikke tõmmata ega
teisi tulesid valgustuseks kasutada. Hobuste ja ratsa-
nike varustus peab olema kindlasti kinnitatud, et hoida
ära metalli kõlminat, nagu mõõkade puutumine jalgrau-
dade vastu.

Arvestades vaenlase helgiviskajaid on soovitatav
valida öisiks liikumiseks teed, kus ei puudu loomu-
likud varjendid, teed, mis asuvad madalikel. Öiseks
liikumiseks peab maastik juba varemalt olema järele
uuritud. Kolonni algel ja vaenlase pool küljes ei ole
soovitatav hoida valgeid hobuseid. Sattudes vaenlase
valgustuskiirtesse tuleb otsekohe jääda seisma, laskuda
hobuse kaelale; helgiviskaja kiire lähenemisel jalustuda,
varje taha peita, hobuse silmad katta kinni.

Eriti hoolikalt peavad varjuma rännakkaitse osad.
Neil on kõige otstarbekohasem liikuda teede kõrval.
Piilurid liiguvad hüpätena varjendist varjendisse.

Rännakkaitse moondamine omab väga suure täht-
suse: rännakkaitse suuruse, liikumise suuna, koosseisu
järgi võib vaenlane kindlaks määrata meie osade jõudu
ja ka kavatsusi. Võib juhtuda, et ära tundes ja tähele
pannes ühtainsat piilurit saab otsustada terve rännak-
kaitse tegevuse üle.

Lühidalt on moondamise nõuded rännakul järg-
mised:

1. Igal erijuhtumil peab endale üles seadma moon-
damise ülesande olukorra kohaselt.
2. Suuremate rännakkolonnide moondamine saavu-
tatakse kõrvaliste teede valikuga, kolonni jagamisega
mitmesse ossa, öiste rännakutega.
3. Kui eelmises punktis nimetatud moondamisviisi
pole võimalik läbi viia, tuleb moonduda ebaõiges suu-
nas liikumisega, ebaõige ratsanike arvu näitamisega;
kolonni osa peitmise-ga.
4. Kogu liikumise ajal võimalikult kohaneda maas-
tikule ja täpselt pidada kinni moondamise distsipliinist.
5. Üksikud ratsanikud ja väikesed ratsasalgad
moonduvad: vahetpidamatult maastikule kohanemise-ga
ning teiste (ülalpool nimetatud) erivõtete-ga moonda-
misenõuete täitmiseks.

SEE

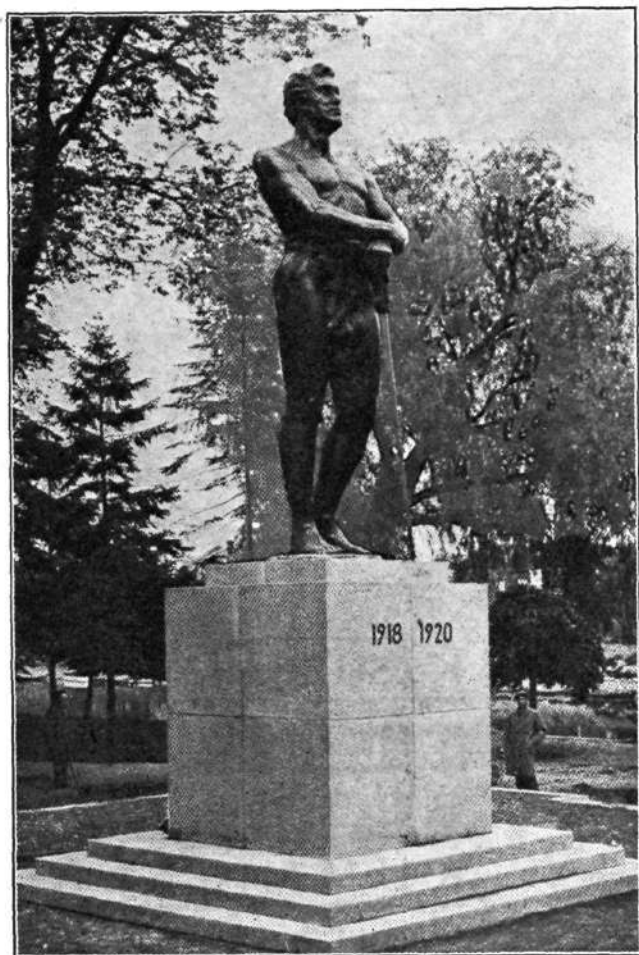
KAUBAMÄRK
KALOSSIDEL,
BOTIKUIL JA
KUMMIJALA-
NÕUDEL

ON
VASTUPIDA-
VUSE TUN-
NUSEKS!

E. K. O.-Ü. „PÕHJALA“, TALLINN.

Kui Kalev koju jõudis

Tartu vabadussamba avamise puhul

Vabadussõjas langenud kangelaste mälestussammas
Tartus

Palju hämaraid päevi on pidanud üle elama meie kodumaa. Palju päevi täis tuska ja kibedat kannatust illustreerib meie vabadusvõitluse ajalugu. On olnud silmapilke, kus näis kõik olevat kaotatud, kus kokkuvõtte oli käegakatsutav; kuid vabadusetuluke, kuigi ta vahest ajutiselt on olnud sumbutatud võõra domineeriva võimu survele, ei sure kunagi.

Seda tõendab ka meie lähim minevik, kus vabanesime võõra võimu survest, et korraldada ise oma

kodu. Meie noort vabadust, seda palju ennustavat koidutähte, ähvardas juba alguses häda.

Tee iseseisvusele on olnud pikk ja okkiline, täis muresid, ohkeid ja meeleheitlikke võitlusi. Ei ole tarvis hakata siin meele tuletama neid päevi, kus võideldi pimedail sügisööl, rõõmsail kevadehommikul, talve pakases ja suve põuas.

Iga rahvus, kes enesest peab lugu ja tahab, et ka teised temast lugu peaksid, austab kodumaa vabaduse eest langenuid.

Vabadussõjas langenud, mõistagi, ei nõua ega palu meilt rohkem kui seda puhkepaika manalas, mis neile väike kodupind on võimaldanud, kuid nende ohvrimeelsus ja isamaa-armastus kohustab meid nende mälestuste jäädvustamisele, et tulevastele põlvetele anda edasi eesti rahva palavaimaid soove ja püüeid — olla oma kodus ise peremees!

Tõsiselt leinas ja sügavas aukartuses põlvitame nende mälestuste ees, kes on varisenud võideldes mulla alla. Ei ole sõnu nende armastuse eest, seda ei ole nad ka kunagi nõudnud. Nad teadsid, et elu väärib vaid see, kes on valmis teda vabaduse eest ohverdama. Ja nad tõid oma suure ohvri selles teadmises, et Eesti vabadusele seda oli tarvis.

Meie kohus on nende kalmukiunkaid pidada aus ja nende mälestust teha põlvest põlve edasikantavaks, siis oleme väärilised kandma eestlase nime. Ühtlasi töötame alal hoida ja kaitsta seda vabadust ja iseseisvust, mida kodumaa mulla all puhkavad kangelased on meil aidanud kätte võidelda; sellega ühtlasi jäädvustame nende mälestust kõige väärilisemalt, sest nemad surid selleks, et meie võiksime elada ja elu edasi viia parema tuleviku tähistel ja lausuda muistse Sparta kangelase ema sõnu, kel poja surmast sõnumit saades olid esimesed sõnad: „Kus on pojalt haav, kas rinnas või seljas?“ Ja kui ta kuulis, et pojalt surmav haav oli rinnas ja et ta oli surnud isamaa eest vahvate surma, siis hüüdis ema ülendatud rahutundega: „Tänu Jumalale!“

K. P a h k.

Punase ristiga „Antsla sõtta“

Kes olid „Antsla sõja“ haavatud?

Tahetakse tõendada, et Antsla sõjas pole üldse olnudki ohvreid ja haavatuid. Kuid ühtki sõda ega suuremat lahingut ei peeta päris ilma haavatuteta. Nii ka Antslas. Sidepunktides oli kõikjal elav tegevus ja ühelgi samariitlasel ega sanitaaril ei jatkunud aega laisklemiseks.

Kes olid siis meie äsjapeetud sõja haavatud? Peatumete vähe ühes sidepunktis, et jälgida noid Antsla sõjas vigastatud ja haavatuid nii malevlaste kui naiskodukaitse peres.

Juba ambulantsi aknast vaadates näeme, kuis sõjamees talutab paljasjalgset sõpra, kel säarikud näpude vahel ja toeks suur aiarioigas, sidepunkti. Välistelt — täiesti vigastada saanu mulje. Igal sammul haavatu oigab valusalt. Diagnoos? Jalahõõrdumine — see tavaline ja protsentuaalselt kõige rohkem esinev manöörvigastus. Jalal leidub mitu suurt villi. Puhastame, seome pehme mähisega jala ja asetame salvi villidele, mis nii valutavad. Sõjamees tõmbab saapa jalga ja sõdib muidugi edasi, sest ega jalahõõrdumine veel meest reast välja löö. Ja kui saabaski osutub liig valusaks, — sõditakse paljajalu edasi ehk ka longates, aga sõjast ei taha keegi jääda eemale. Ainult mõnel erandjuhtumil, mil jalahõõrdumine on juba nii suuremääraline, et võimatu käia, peame sõduri kaheks päevaks „sõjast“ vabastama, s. o. manöövri lõpuni. Muide olgu siin mainitud, et ega see jalahõõrdumine nii tühine vigastus olegi nagu mõni võhik ehk julgeb arvata. Sel puhul peaks kahtlejale vaid soovitada sooritada mõne matka mitme suure villiga jala all — ja ta veenduks kindlasti tolle „sõjavigastuse“ tõelisuses.

Hiljem on sidepunkti tulnud uusi abiotsijaid. Kahvatu näo, valulise ilmega malevlane. Kaebab suure valu üle peas. Diagnoos — närvipõletik. Varem põetud haigus on sõjas külmetuse tagajärjel uuesti kordunud. Asetame patsiendi õlgedele, anname valuvaigistavaid arstimeid. Kuid valu ei lakka ja mees jookseb ärevuses ümber, kisub juukseid. Samariitlased teevad peamassaazi, määrivad tuimendavate vahenditega valu-

tavaid kohti — miski ei aita. Lõpuks lausub mees oiete vahel: „Andke naps viina!“ Muidugi anname selle, vabandades sellist soovi suure valuga. Veerand-tunni möödumisel on haige rahulikult uinunud.

Pärast pikka ja väsitavat lahingut

Varsti viisakas koputus uksele. Sisse astub naiskodukaitse liige.

„Mis preilil viga?“

„Käsi valutab nii väga, arvan tõstmisest, tõstsin rasket süpipada.“

Tarvitage „Feivali“
seepi, puudrit ja **Eau de Cologne'i**

Uinak

Anname preilile pulbri valu vaigistamiseks ja soovitame püüda hoiduda, kui võimalik, raske paja töstmisest.

Vahepeal on toodud sidepunkti üks vangilangenud vaenlane. Arst peab kõigile suhtuma ühetaoliselt, kuulugu ta siniste või valgete poole. Sõjamees kaebab ägeda valu üle sees, mis kuidagi ei lakkavat. Jällegi asetavad meie samariitlased haige õlgedele. Teeme valuvaigistava süstimise ja üks agaramaid samariitlasi muretsseb kusagilt kuuma vee pudeli haige valu pehmendamiseks. Kuid kogu see ravi on vaid ajutine, kuni sõjamees viiakse kliinikusse, sest siin on diagnoos: pimesoolepõletik. Seekord — juhuslikult ka sõjavigastus.

Tuleb järgmine abiotsija. See on noor sõjamees, kes oma kompaniist maha jäänud. „Palun nuuskpüritust nuusutada ja sisse võtta!“ Küsime, milleks see talle vajaline. „Tahan kohe järgneda oma kompaniile, olen veidi viinastunud ja saan ülemuselt hirmsa peapesu, kui seda märgatakse.“ Liinile minnes lubab sõjamees vähemalt kuus vaenlast vangi võtta.

On vaevalt tekkinud väike vaheaeg, kui jällegi tulevad „haavatud“ — kel on kõha, kange pea- ja hambavalu. Neid tuleb liinilt lahingust kui ka meie tublide toitlustajate perest, kes juba varahommikul külma tuule käes suppi keetes muidugi ka neid väikesi häireid vältida ei saa — mis on päris loomulik. Muide, meenub ka üks väike juhtum, mil kena neiu põsel leiduvale põletishaavale tuli asetada salviga plaaster, mille puhul „haavatu“

puhtsüdamlikult tunnistas, et põletus tekkinud loki-kääri liig kiirest ja ettevaatamatust käsitlusest. Ka üks sõjavigastus!

Neiu lahkub ja tuleb järgmine: mees on end hirmsasti lahingus venitanud ja palub kaebliku häälega „kröömikese piiritust“ sisse võtta. Ent kahjuks ei saa vahva sõjamehe soovi rahuldada ja me anname talle „kröömikese piirituse“ asemel venitustilku, mida haige kuidagi vastu võtta ei taha.

Tulevad jällegi uued — kõhu-, pea- ja hambavalud, jalahõõrdumised jne. jne.

Kuid lõpuks peame mainima, et nii väikesed kui mõned „haavad“ ja vigastused äsjapeetud sõjas olidki, võis märgata „haavatute“ üldmeeleolust, et tõsisel juhtumil, kui meil oma isamaa kaitseks tuleks välja minna, meie vapper malevlane ega ka meie tubli naiskodukaitse liige sääraseid pisiastju üldse ei arvesta.

Ja lõpuks: kõik need „haavatud“ ja vigastused olid ju täiesti vajalised ja meie rohkearvulisele samariitlasperele parimaks võimaluseks näidata, et ka need mäidavad oma kohust ja ei puudu oma kohtadelt, kui neid kunagi peaks tõeliselt vajutama — isamaa kaitsmisel.

Dr. Koll-Kiršfeldt.

Vabadussõjas langenute mälestussammas Antslas

G A A S

VÕITLUSVAHENDINA MINEVIKUS

— Kui sakslased 1915. a. aprillis Yseri kallastel kloorgaasiga hävitasid kogu prantsuse diviisi, siis tõstis kogu maailm suure põlastuskisa, sest kõigile paistis, et siin oli tegemist barbaarse sõjapidamisviisiga, mis on ebasünnis tsiviliseeritud rahvale. Kui aga tuleme meele ajalugu, siis näeme, et siin vaid uuendatud kujul kasutati muistset, juba väga kauges minevikus tuntud „suitsutamist“.

Nii kirjutab oma raamatus „Les asphixiés du temps de paix et du temps de guerre“ san.-kol.-ltn. C. Cot, endine prantsuse tuletõrjesapöörade rügemendi arst ja Pariisi linna gaasimürgitatute avitamise organisatsiooni tehniline direktor.

Ja autor, kasutades mitme tuntud teadlase uurimusi, annab meile lühida, kuid väga õpetliku ülevaate sellest, kuidas sõdijad ikka ja jälle on kasutanud gaase vastase üle võidu saavutamiseks.

Vanad greklased põletasid linnade piiramisel tõrva, vaigu, loomarasva ja väävliga imbutatud aineid, et neist tekkinud lämmastava suitsu abil vastast sundida alistumisele. Thucidides'i III raamatus kirjeldatakse mitmeid selliseid vastase „suitsutamise“ juhtumeid ajast umbes 405. aasta paiku e. Kr.

S. J. Frontin, kes elas 1. sajandil p. K., kirjeldab oma neljas raamatus pikalt ja laialt „mitmesuguseid sõjakavalusi, milliseid kasutasid suured Greeka, Rooma ja Kartaago väejuhid“. Ta eriti peatub sõjamasinate juures, mis kujundasid puust ehitatud liikuvaid tõrne, nende tornide abil visati piiratud linnadesse põlevaid aineid, ja seda mitte üksi selleks, et süüdata elamuid, vaid peamiselt selleks, et suitsuga lämmatada elanikke.

Greeka ajaloolane ja ristiusu piiskop Sextus Julius Africanus, kirjeldades kolm sajandit hiljem, mitmesuguseid sõjapidamisviise, mainib vastase hävitamise abinõudena kõige muu hulgas ka kaevude, viina ja isegi õhu mürgitamist.

Dr. Ch. Maigné märgib, et just Africanus olnud see, kes esimesena avaldanud ka täpsed andmed kuulsa „greeka tule“ koostuse kohta. Teatavasti oli „greeka tuli“ omal ajal kardetavamaid sõdimisabinõusid, mitte üksi seepärast, et ta oma mürgitava väävlisuitsuga esile kutsus lämmatust ja väga ohtlikult mõjus kopsudele.

Peab tähendama, et mitmed autorid on „greeka tule“ koostuse kohta avaldanud väga erinevaid andmeid. Kuid kõigis vormeleis leidub ikka väävel, salpeeter, vaik, pigi ja taimeõli (petrooleum). Mõned väidavad, et eelmainituile lisaks kasutatud ka kustutamata lupja. Kui need ained kord põlema olid süüdatud, siis võis neid kustutada vaid äädika, liiva ja uriini abil. „Greeka tule“ suits lämmatas paratamatult kõik inimesed, kes seda sisse hingasid.

Võimsa ja kaua saladuse katte all hoitud „greeka

tule“ abil löid Bütsantsi elanikud korduvalt tagasi araablaste rünnakud. Samuti kasutasid seda abinõu ka ristisõjalased oma võitluis saratseenide vastu. Villehorduin, kirjeldades Jeruusalema piiramist 1099. aastal, rõhutab, et Godefroy de Bouillon'i „väga kristlikud sõjaväed“ vallutasid linna just „greeka tulest“ tekkinud terava suitsu abil, mida nad suurte mustade põlvedena saatsid kaitsjate peale.

„Greeka tuld“ näeme väga suurt osa mängimas kõigis keskaja sõjalises operatsioones. Nii tungis Tšingis-khan XIII sajandil oma tatarlaste ja teiste mongoolide eesotsas kuni Liegnitz'ini, kus ta Sileesia hertsogi vastu võideldes saavutas edu tänu masinale, mis teatud ainete põletamisest andis mingisugust teravat ja vastase sõjamehi lämmatavat suitsu.

Umbes samal ajastul, 1275. aasta ümber, räägib Araabia kirjanik Hassan Abramach mürgiste aurude valmistamisest, milliseid saadi oopiumiliste ja arseenikuliste ainete põletamisest, ja lisab juure, et need aurud võivad leida edukat kasutamist ka sõja korral.

Püssirohu leiutamine ja tulirelvade tarvitusele võtmine tõid XIV sajandil sõdimisviisidesse suure muudatuse. Käsitsivõitlused hakkasid jääma ikka harvemaks ja harvemaks ning suuremad kaugused võitlejate vahel, eriti kindlustatud linnade piiramisel, tegid igasugused „suitsutamised“ tunduvalt raskemaks. Selle tagajärjel langes lämmatavate aurude tähtsus teatud ajaks peagu täiesti.

Kuid XV sajandil, nagu nähtub tollest ajast säilinud teosest, võeti nad võitlusvahendina uuesti tarvitusele; nüüd hakati juba valmistama mürgiseid aure tekitavaid kuule.

Dr. Maigné märgib eriti ära ühe raamatu, aastast 1483, millest soovitatakse vastase „suitsutamiseks“ ja tema kindlustustest väljatõrjumiseks kasutada mürgiseid kuule. Nimetatud raamatus, mille autor on teadmata, antakse ka täpsed andmed selliste kuulide valmistamiseks: tehakse segu salpeetrist, söest, arseenisulphuurist, realgarist, arseenikust, merevaigust ja kamperist. Selle sees imbutatud kanepist valmistatakse püssirohuga täidetud kuulid, mis pealt kaetakse pigiga.

Umbes samasugune retsept leidub ka Berliini arsenali pürotehnika raamatus, mis on kirjutatud 1453. aastal. Seal öeldakse, et kui vaenlane kindlustatud linna tahab sisse tungida või selle müüridesse teha brešši, siis tuleb tema vastu võidelda mürkgaase levitavate kuulidega. „Arseenik ja väävel“ õpetab tähenatatud raamat sõdijale, „on mõjuv mürk, mis takistab vaenlast sinule kahju tekitamast.“ Samas raamatus leiame ka esmakordselt juhiseid arseeniku abil käsigranaatide valmistamise kohta.

1650. aastal soovitas ka leedu autor Siemienovicz oma huvitavas pürotehnika raamatus kasutada ümar-gusi mürgiseid kuule, millised lõhkedes, nagu ta kirju-tab, „õhu muudavad selliseks, et selles kõik inimesed paratamatult peavad surema“. Mürggaaside mõjuvuse tõstmiseks ja nende õhus haihtumise vältimiseks tuli Siemienovicz esimesena ideele, teha nad rohusuitsude abil raskemaks, et nad laskuksid võimalikult maa li-gidale ja tungiksid ka keldritesse ning teistesse maa-alustesse ruumidesse. Ta nimetab juba ka südant pöö-ritama panevaid gaase, mis nähtavasti olid mõnede praeguste gaasiliikide otseseiks eelkäijaks.

Siemienovicz'iga ühel ajal, aastal 1650, andis ka kuulus saksa keemik Glauber vormeli vaenlase „suitsutamise“ otstarbel käsigranaatide valmistamiseks. Need granaadid sisaldasid tärpentiini, lämmastikhappe ja püssirohu segu.

Ludvig XIV kasutas võitlusvahendina gaase Hol-landi sõjakäigul, ja Namüri piiramisel ta saavutas hispaanlaste üle võidu peamiselt just gaaside abil. Boi-leau väidab, et seal kasutatud eriti väävliauru. 1690. aastal pakkunud nõid-kunstnik Dupré samale kunin-gale vaenlase juures meeltesegaduse tekitamiseks mingit „põrguvedelikku“, kuid Ludvig XIV tõrjunud selle tagasi ja lasknud hävitada isegi kõik uut leiutust kä-sitlevad dokumendid.

XVIII sajandil kasutas Karl XII Poola sõjakäigul söövitavat suitsu, mis vaenlase sõdureid pimestas ja lämmatas.

XIX sajandil arenes jõudsasti kindlustamiskunst ja tegi suuri edusamme keemiateadus. Neil kahel põh-jusel võib näha gaasisõja üleminekut ikka rohkem ja rohkem teaduslikele alustele. Üks inglise keemik pak-kus Napoleonile mürske, mis olid täidetud osaliselt si-nihappega ja osaliselt mingisuguste teiste väga mür-giste ainetega.

Kuulus saksa keemik Hanslian jutustab lõbusa loona, kuidas üks tuntud Berliini linnanõunik pärast Bautzeni lahingut kindral von Bülovile soovitanud sõ-durite püssidel täägid asendada pintslitega, rünnakule minnes need pintslid kasta sinihappesse ja nendega vaenlase nina all viibitades kogu tema sõjavägi silma-pilksest mürgitada.

Sama saksa keemik ja gaasisõja eriteadlane toob ette, et esimese gaasimürsu valmistanud prantslane Lefortier, aastal 1830. Lenoir'i järgi tekitanud see mürsk lõhkedes lõhnata suitsu, mis aga nende juures, kes seda sisse hingasid, esile kutsunud lükkastava kö-himise. Kuna suurtükiväe komisjon Lefortier' leiutuse suhtes asunud eitavale seisukohale, heidetud see kõr-vale.

Sevastopoli piiramisel, aastal 1855, olnud ingla-sil kasutamisel „kakodüüliga“ täidetud pommid. „Ka-kodüül“ olnud mingi südant pööritama panev vedelik, mida valmistatud potasi ja arseeniku segu abil. Ing-lise admiral Dundonald tulnud seal ka mõttele kuhjata kokku 2000 tonni koksi, tõrva ja väävli, ning jäänud seda põlema süütamiseks ootama veel vaid soodsat tuult; kuid Inglise valitsus leidnud sellise võitlusviisi

ausaile võitlejatele sobimatuks ja annud admiralile käsu oma kavatsusest loobuda.

Sanit-kindral Troussaint mainib, et 1865. aastal teinud prantslased Châloni laagris katseid gaasimürs-kudega; nende mürskude abil tekitatud mürggaasides surnud „katsejäneseiks“ võetud 30 koera mõne minuti jooksul. See mõjunud keisrile vapustavalt ja ta annud käsu katsete viibimata lõpetamiseks; ta leidnud, et sel-line võitlusabinõu on niivõrd barbaarne, et prantsuse sõjavägi seda ilalgi ei kasuta.

Hilisemal ajal, kuni maailmasõjani, ei mänginud gaasid riikidevaheliste kokkupõrgete juures enam kuigi suurt osa. Kuna aga kõigi maade keemikud leiutasid järjest ikka uusi mürkaineid, tehti 1907. aastal Haagi kokku kutsutud rahvusvahelisel konverentsil otsuseks (konventsiooni art. 23) „keelda ära sõjaajal kasutada mürke, mürgitatud võitlusvahendeid ja üldse kõiki ai-neid, mis võiksid tekitada asjatuid kannatusi.“

Mis sundis aga sakslasi maailmasõjas seda kon-ventsiooni rikkuma?

Dr. Maigné leiab, et selleni viisid neid nende elu-lised vajadused. Blookus jättis Saksamaa Tšiili nitraa-dita, Sitsiilia väävli, Hispaania püriitideta, Ameerika puuvillata ja teraviljata, ja saksa suur kindralstaap nägi juba 1915. aasta alul, et võib tulla puudus laske-moonast. Pariisi peale ettevõetud kiirmarsj ebaõnnes-tumise järele muutus põhjalikult sõjastrateegia; algas kurnav positsioonisõda, millel polnud näha peatset lõp-pu. Vastane puged traataedade taga kaevikusse ja maa alla. Tarvis oli teda sealt ajada välja. Harilikud mürsud osutusid selle ülesande täitmisel võimetuiks. Pealegi nõudis iga pommitamine, et saavutada mini-maalseidki tulemusi, äärmiselt suurt laskemoonakulu. Tehased seljataga ei jaksanud enam rinnet laskemoo-naga küllaldaselt varustada.

Samal ajal seisis aga keemiliste ainete vabrikuis kasutamata sadu tonne mürggaase, milliste abil oli või-malik ujutada üle kogu vastaste rinne ja seega murda nende vastupanu...

Avatlus oli liig suur, et eluliste vajaduste sunnil sellest võimalusest mitte kinni haarda.

Nii näeme, et väga raske või koguni võimatu on gaasisõda kaotada; raske on see esiteks juba seepä-rast, et sõdades gaase peagu alati on kasutatud; tei-seks ei leia meie ajaloost ainsatki näidet, et mõni kord leiutatud võitlusvahend oleks heidetud kõrvale seepä-rast, et selle tarvitamine ühe või teise konventsiooniga oli keeldud.

Pärast maailmasõda on sõlmitud ja sõlmimisel uusi rahvusvahelisi kokkuleppeid gaasisõja kaotami-seks, kuid sellest hoolimata korraldatakse kõigis riikides intensiivselt kaitset alati võimalike gaasirünna-kute vastu.

Ka meil, Eestis, kus kuni käesoleva ajani gaasi-kaitse küsimusile suhtuti kaunis ükskõikselt, on nüüd hakatud korraldama erilisi gaasikaitsepäevi, gaasikaitse kursusi jne. Jääb vaid soovida, et meil rahva laiemad hulgad moodsa „suitsutamise“ ohust tõesti saaksid aru ja, kuni veel aega, end põhjalikult kaitseks valmistak-sid ette.

Joter.

Tallinna Linnapank

Tallinnas, S. ja V. Karja nurgal 7/2

Telegrammi aadress: „Linnapank“

Direktor J. L. Jürgens 443-40; direktor P. Kurviits 427-19;
direktor T. Loik 448-39

Toimetab kõiki pangaooperatsioone sise- ja
välismaal. Võtab kaupu oma ahtadesse hoiale
ja annab nende vastu laene

Tunnustatud headuses
LUX saadused, tasku-
lambi a no o d-
patareid ja akkumulaa-
torid igal pool saadaval.

Akkumulaatori- & elemendi-
tehas

Konstantin Mühlwerk

Jaama t. 8. Tel. 306-67.

AKTSIA SELTS
GINOVKER
TALLINN

EESTI PUNANE RIST

Polikliinik

Telef. 431-60. Niguliste t. 12.
Avatud k. 10—14 ja 17—19.

**Haigete vastuvõtmine kõigil
erialadel.**

TASUD: I-ne visiit 60 senti.
Korduvad visiidid . . . 30 senti.

Masseerimisasutis ja kõrguspäike.

Niguliste t. 12. Telef. 429-67.
Avatud kella 9—19.

Massaaž, elektriravi, diatermia, neljaraku-
vann, ka seoses mudaraviga, kõrguspäike.

LÕHKEAINEID,

KAPSLEID, SÜÜTENÕORE

POOLA A.-S. „LIGNOZA“

LAOST MÜÜB

D. LEBEDEV

TALLINN, IMANTA TÄN. 4, TELEFON 461-30.

INGLISE MAGASIN

H. GUTKIN

SOOVITAB ODAVATE HINDADEGA KÕIGE SUUREMAS VÄLJAVALIKUS KODU- JA VÄLIS-MAA RIIDEKAUPU IGASUGUSES HEADUSES JA ERIMUSTREIS.

TALLINN, VIRU 4,
TELEFON 436-46.

A. LAAMANN

TALLINN, VÄIKE KARJA T. 8, TELEF. 436-64

Sügishooaja riidekaupa,
aknakardinaid, ukseesriideid jne.

Waiba- ja käsitöölõnga
suures valikus.

Hinnad mõõdukad.

Kodumaa vabrikute riide suurlaod

ALFRED MILLER

Valli t. 10 ja Väike Karja t. 3, Tallinn,
telef. 468-02 / 446-32.

Pakub kõiksugu riidekaupa kodumaa vabrikust.

Hinnad mõõdukad.

Zenith

Täpseim kell.

Firma

H. Markovitsch

Tallinn Viru t. 15.

Telef. 447-52.

K/T kontor „VIRONIA“

H. SIMM & Ko.

Tallinn, Vana Posti tän. 5, tel. 446-98.

*

Tööstustarbed.

Kaitseliitlased!!!

Kõige suurem Eesti valmisriieteäri on

PEETER PÕDER

Tallinn, Kullasepa t. 16, telefon 429-31.

Alati suures valikus naiste ja meeste valmisriideid. Tellimiste vastuvõtmine.

Hinnad kõigile soodsad!

Soovitan laost:

Inglise valget plekki:

I. C. X, XX, XXX, XXXX

Siberi plekki 10 ₭ kuni 20 ₭ tahvleis.
Musta plekki, õhukest, pargade vabri-
kuile inglise tsingitud plekki 10 ₭
kuni 14 ₭, inglüstina.

Soojaõli raudvaatides.

W. WUNDER

Tallinn, Suur Patarei 6. Telef. 441-22

HOTEL DU NORD

Iga päev

luksuslik rootsi eine

kella 11—2 p. Kr. 1.—.

Lõunal ja õhtul mängib

Hubert Anton.

Hanesöömise hooajaks iga päev

maitsev hani.

Kööök Boschovski ja Käsperi juhatusel.

Suurejooneliselt remonteeritud ruumid.

Kuldne salong hea meeleoluga.

I järgu

rätsepatöökoda

E. SEPP.

TALLINN, PIKK 15.

Telefon 434-21.

Hobuseomanikud!

Tarvitage ainult kodumaa vabrikus parimast rauast valmistatud

hobuseraudu!

Sellega hoiate kokku raha ja aega!

Meie vabriku hobuseraud on sepikodades valmistatud rauadadest **märksa paremad ja ka odavamad hinnas.**

Saadaval igast talurahva- ja rauakauplusest.

Hobuserauavabrik

A.-S. VENNAD KIMBERG, Tallinn, Nunnet. 16.

Täielises valikus
sportitarbeid

soovitab

K.-M. „SPORT“

S. Karja 18. Telef. 446-00.

Igasugu jalanõusid ja kalosse.

Talviseks hooajaks viltsaapaid

«Esimese Tallinna Vilditööstuse» saadusist.

Raud, teraskaubad, ehi-
tus- ja tehnilised tarbed

K/M. Ernst Aring

Laos:

sordiraud,

sepasöed,

õlid,

värvid,

kuullaagrid

TALLINN, ESTONIA PST. 19

Telef. 451-03, 467-36

Metsa- ja puutööstuse

A.-S.

„VIKTORIA“

Tallinn, Koppel, Vene-Balti tehas.

Kõnetraat: Kopli 13.

Soovitab:

pakk-kaste igasuguseis

mõõtudes kõikide kodumaa saaduste

pakkimiseks suurel ja väikesel arvul.

ALEKSANDER VOLKE

vorstitööstus

müüb lihasaadusi ja vorste

suurel ja väikesel määral.

Müügikohad: JAKOBSONI 18;

UUSTURG: töldades.

Soovitame

küttepuid

kuuri alt väikesel ja suurel arvul

V. TARTU M. Nr. 12 ja LIIVALAIA Nr. 34

ladudest, telefon 460-16

Vennad VEISENBERG

EESTI TALLINN
HOTELL-RESTORAAN
„ROOM“

MANEEŽI TÄN. 1

Tel. oma keskjaama väljakutse nr. 425-51

Soovitame reisijatele mood-
salt sisustatud tube jooksva
sooja ja külma veega.

Vannid, dušid, telefon.

RESTORAAN MAJAS,
hea köök — mõõdukad hinnad.

ÕHTUTI MUUSIKA.

K|M. **JÜRI KODRES** K|M.

TALLINN, HARJU TÄN. 21, KNTR. 436-50

PABERIKAUBAD, KIRJUTUS- JA
KANTSELEIMATERJALID, JOONIS-
TUSTARBED, KONTORIRAAMA-
TUD, BÜROOMASINAD, KINGITUS-
ARTIKLID. VALGE, HALL, PRUUN
SEINAPAPP MAIS- JA SUITSU-
PABER, PERGAMIIN, PERGAMENT.

OMA KÖITETÖÖSTUS „LINEERIJA“

DUNKRI TÄN. 4

KNTR. 448-45

KALAKONSERVITOOSTUS

E. BEHR

Kauplus Vene turg,
turu kaubamaja 4,
t e l e f o n 457-57
Tööstus Kadaka
tee 2, telefon 435-51

Aksia-Selts

Tallinna köievabrik

JOHN CARR'I PÄRIJAD.

Kopli tänav 33. - Telefon 439-79.

Köisi, kanepist tõrvatud,
manilast ja sisalist.

Nööre, lood, loggi, lipu ja
kalavõrgu, hüü-
singut, schiemansgarni jne.

Trosse, parvetamis-, veo-,
ankru- ja liik-
trosse ning jahtidele trosse
kõrgemaist manila kiuai-
neist.

KEEMIA TÖÖSTUS

TH. TIILMANN

TALLINN, TULIKA T. (end. Mayeri vabr. hoones), TEL. 431-52

Vankrimääre. Roheline seep. Kasekooretökat. Hülgetraan. Karbolineum. Laevapigi. Kingsepapigi. Pesusooda. Masinarasv (tavott). Glaubersool. Pesupulber BONZO. Naha- ja hobuseriistade määre. Nahamääre jalgpalli- ja spordisaabastele. Veesaapamääre „HÜLGE“. Kingakivi „Block-Bonzo“. Kingakreem „BONZO“ ja igasugust määret eriotstarbeks valmistatakse tellimiste peale. Meie tööstuse saaduste valmistamiseks asjatundlikul juhatusel tarvitame ainult kõige paremaid tooraineid ja kaubad on meie vabrikus alati saadaval.

KALMA SAUN

VANA KALAMAJA 9-A, TEL. 440-71

OMNIBUSELIIN SOO-JAKOBSON

On avatud neljapäeval, reedel ja laupäeval kella 11 homm. — 11 õhtul. Saunas on olemas naiste ja meeste üldsaunad, vannitoad ja numbrisaunad. I kl. meestesaun ja numbrisaun nr. 4 on ühendatud „rooma“ saunaga, eriti tarvitamiseks inimestele nõrga südamega, et ka need võivad läbi teha tervisele nii tähtsa higistusprotseduuri (ainevaheluse forsseerimine).

Numbrisaunu ja vannitube võib ette tellida telefoni teel nr. 440-71.

Hügieeniline külg saunas on arsti valve all ja puhtus on garanteeritud.

TSEMENT- JA SAVITEOSTE TÖÖSTUS M. SALM & J. HORM

TALLINNAS,

ROOPA 23, TEL. 454-37, ja PALDISKI 6, TEL. 428-85

Ehitusmeistritele, ettevõtjatele, majaomanikkudele, talupidajatele ja omavalitsustele: ahjupotid, telliskivid ja ahjusavi. Tsemendist kaevu-, kanali-, silla- ja kraavitorud, tsementehituse õõneskivid, korstnakivid, katusekivid, põrandaplated, haukastid mitmes suuruses jne.

Mööbliäri ja -tööstus

J. Kallio

Tallinn, S. Karja 18. Kõnetraat 446-89.

Soovitab mitmesuguses valikus valmis laos

mööblit kui ka tellimiste peale.

Hinnad mõõdukad. Järelmaks võimaldatud.

Kõige suurem Eesti
valmisriiete äri on

JAAN VEISMAN

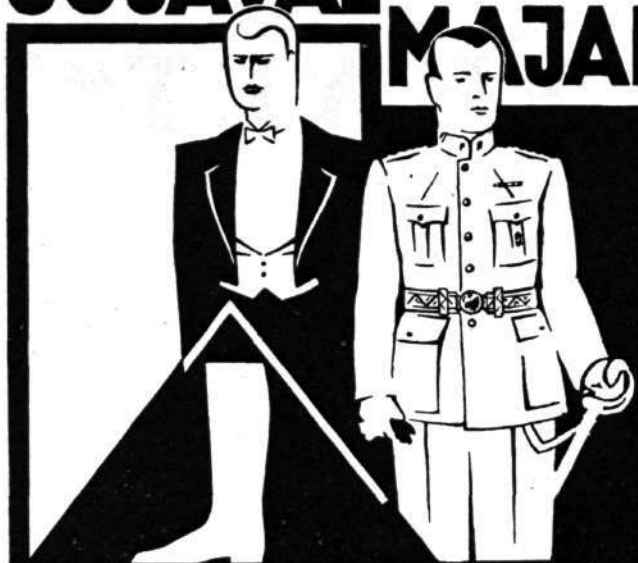
Tallinnas, Harju tänav 37
(Kuld Lõvi vastas)
Telefon Nr. 445-32

Alati saadaval suures
valikus naiste ja meeste

valmisriideid

Tellimiste vastuvõtmine
era- ja vormiriietele
Hinnad kõigile soodsad

SOJAVÄE MAJANDUSÜHISUS

RÄTSEPA-KINGSEPA- TÕÕKODA

TALLINN · LAITÄN · 23-2 · TEL · 469-96

Valmistab:

Hästipassivaid

vormiriideid

vastavalt vormikirjeldusele.

Elegantseid

erariideid

vastavalt praegusele moele.

Spetsiaal-

säärsaapaid

asuguses stillis.

Veekindlaid

jahisaapaid.

Poola ratsasaapaid.

Töö sünnib vilunud meistrite juhatusel, sellepärast töö eest täieline vastutus.

Odavad hinnad.

Laos olemas kõikisugu kaitseväge riideid. Grupiviisi soodsad maksutingimused.

KAUBANDUS-TÖÖSTUS-AKTSIASELTS

„KREENBALT“

TALLINN, S. KARJA TÄNAV 13

Telegr. aadress: „Kreenbalt“ Tallinn

Postkast nr. 346 Telefon 425-14

NÕUDKE KODUMAA KAUPA!

NÕUDKE KODUMAA KAUPA!

Järgmiselt

**kodumaa tekstiilvabrikute
müügikeskkoht ja pealadu:**

Balti Puuvilla Ketramise ja Kudumise Vabr. A.-S.

Kreenholmi Puuvillasaaduste Manufaktuuri O.-Ü.

Sindi Tekstiilvabrikute Üh., end. Wöhrmann & Poeg

Eesti Niidivabriku Ühisus

Kõigi ülalnimetatud vabrikute saaduste en-gros-müük